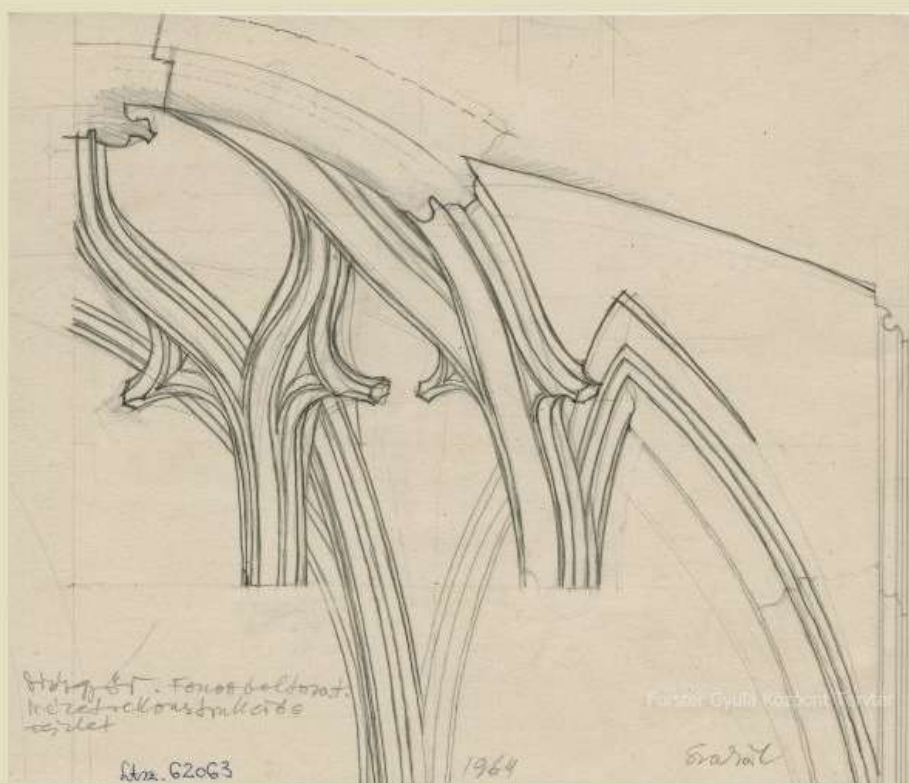

Szakál Ernő életútja – Szakál Ernő életműve
1913 – 2013

A Soproni Múzeum és a Szakál Ernő Alapítvány kiállítása

A soproni Lábasházban

2013. szeptember 20. – november 9.

A kiállítás koncepciója: Szakál Ernő Alapítvány – Dávid Ferenc

A kiállítás kurátorai: Dávid Ferenc – Nemes András

Közreműködők: Bolodár Zoltán, Gabrieli Gabriella, Kiss Melinda, Tokai Gábor

A kiállításra a Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeum (Visegrád) és a Budapesti Történeti Múzeum kölcsönzött tárgyakat

A kiállítás rendezésében részt vett Faragó János és Zsolt, Harasztovics Veronika, Kücsán József, Oláh Rezső, Osgyányi Vilmosⁱ

A kiállítás támogatta: a Soproni Városszépítő Egyesület, a Magyar Művészeti Akadémia, a Rotary Klub Sopron és az Archeotekt Bt.

A kiállítást 2013. szeptember 20-án Marosi Ernő és Abdai Géza nyitotta meg.

Az elektronikus katalógust Dávid Ferenc készítette

A benne foglalt szövegeket Dávid Ferenc [df], Gabrieli Gabriella [gg], Nemes András [na] és Tokai Gábor [tg] írta, a térképek Kiss Melinda munkái. A kiállításról készített fényképeket Bolodár Zoltán készítette, az ő munkája Szakál Ernő iskolai jegyzeteinek digitalizálása is.

[Kat. 1. A kiállítás előterében]**Sopron 1913. július 15. – Sopron 2002. szeptember 5.**

Száz éve született Sopronban Szakál Ernő, az európai műemlékvédelem nagy alakja, a középkori kőfaragók tervezései módszereinek föltárója, a magyar műemlékvédelem kőszobrász-kőfaragó műhelyének alapítója és első vezetője, a kőrestaurálás egyetemi szintű oktatásának kezdeményezője és első tanára, nagy gótikus és reneszánsz művek rekonstruktor.

Elemi iskoláinak elvégzése után 1927-től öt évig tanulta a kőfaragó mesterséget a több évszázados hagyományú Mechle műhelyben, mellette [Soproni] Horváth Józsefnél rajzolt.

1933-1942-ig, azaz majd tíz évig tanulta a szobrászatot az Iparművészeti [Fő]iskola díszítőszobrász szakán és a Képzőművészeti Főiskolán. Ekkor szerezte meg szerteágazó műveltségét, amelyre mélyenszántó gondolkodásmódja ráépült.

Néhány évig szobrászatából élt szülővárosában, amely elismerte és támogatta. A háború végével azonban a szobrásmunkák megfogyatkoztak, s a fiatal családfő kénytelen volt kőfaragó mesterségéből élni. A háborús károk helyreállításán dolgozva azonban hamarosan kiderült, hogy milyen sokra képes: a Szent György templom bombasérült stukkódíszjeinek javítása során kibontotta és bemutatta a templom gótikus architektúrájának részleteit és úgy mutatta be, hogy azok barokk környezetükkel harmónikus egységet alkottak. Másutt másnak értelmezhetetlen töredékekből rekonstruált gótikus ablakrácsokat. Munkáiban egyesítette a kőfaragó mesterségbeli tudását a művész problémaérzékenységével.

A magyar műemlékvédelem nagyjai ismerték fel Szakál egyedülálló értékeit, s hívták meg munkatársuknak. 1948 tájától műemléki munkája volt a túlnyomó. 1957-től önálló kőszobrász- kőfaragóműhelyt hozott létre Sopronban, amely az Országos Műemléki Felügyelőség tudományos osztályához tartozott. Ennek keretében működése az egész országra kiterjedt, s hol munkával, hol tanácsadással másfél évtized valamennyi jelentős kőmunkájára hatott Magyarországon. Műhelye, amely munkatársai, majd tanítványai vezetésével 2003-ig végezte ezt a feladatot, módszereket dolgozott ki a középkori és koraujkori kőemlékek szinte mindenfajta problémájának kezelésére.

Szakál Ernő legkiválóbb munkái összetett gótikus és reneszánsz kőszerkezetek rekonstrukciói – gótikus és reneszánsz kutaké, erkélyké – amelyek megvalósítása során ezek egykori tervezésének módszerét is fölfedezte. A síkgeometriára alapuló tervezési módszer emléke fennmaradt a századok során, egyes részletei a kőfaragó mesterség tanításában. Más részleteit a középkori építészeti tanulmányozó tudományos kutatás tárta föl. A műhelyek gyakorlata és az elméleti ismeretek közt azonban alig volt átjárás. Ezt teremtette meg Szakál, támaszkodva kettős képzettségére, mesterségbeli ismereteire, a művészváltából való intuitív készségére és az értelmiségi probléma-látásra.

Amikor 1982-ben elnyerte az európai műemlékvédelem legmagasabb díját, méltatója Walter Frodl, az osztrák műemléki szervezet, a Bundesdenkmalamt elnöke azt tartotta a legfontosabbnak, hogy rekonstrukciói megvalósítása és leírása egyenrangú, hogy a tudomány számára érthetővé tett addig jószerével megközelíthetetlen tudást és tapasztalatot.

Születésének századik évfordulóját ezzel a kiállítással szülővárosa, a Soproni Múzeum és a hagyatékát gondozó Szakál Ernő alapítvány ünnepli. [df]ⁱⁱ

[Kat 2. a nagyteremben]

foto Bolodár Zoltán

[Kat. 2.1.] Szakál Ernő életútja fényképeken

A képek a Szakál Ernő Alapítvány, a Soproni Múzeum és Birckmayer János hagyatékából valók, amelyet Rosenstingel Antal őriz

1928 Sopron
Szukits Ernő a Mechle műhely udvarán

1932 Sopron
Szukits Ernő betűt vés

1933/34 Budapest
Az Iparművészeti Iskola díszítőszobrász szakának első évesei

1934/39
Fakereszt javítása

1938/39 Budapest
Szakál Ernő a diplomamunkáját mintázza

1940 Róma
Római ösztöndíjasok a Borromini-palota udvarán

1940 Róma
Szakál a Szent Kristóf szobor tömbjével

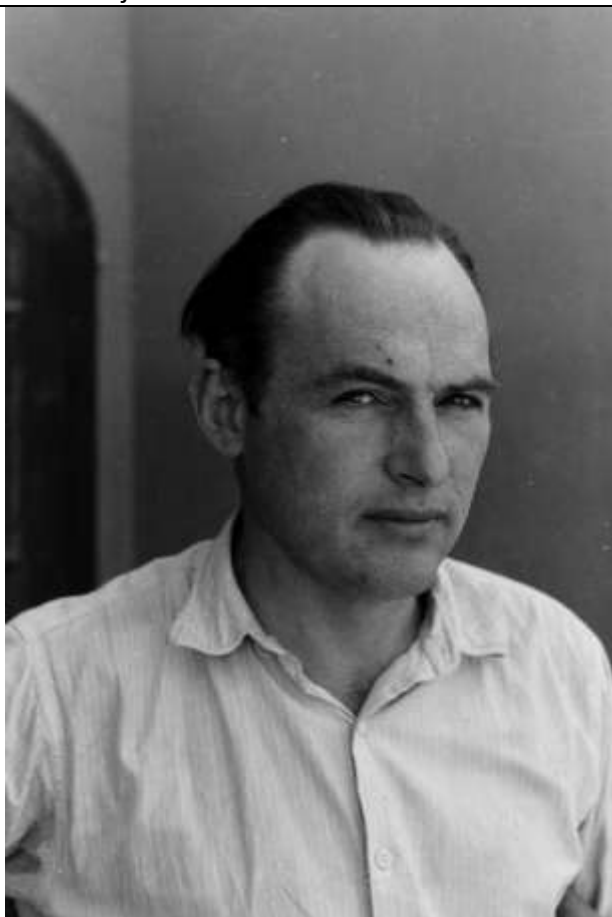
1946 Sopron
Szakál a Jehn patika anyaszobrát faragja

1954 Sopron
Szakál a győri Szent Mihály szobor sátán-alakját restaurálja

1954 körül
Ebéd a bélapátfalvi templom restaurálásán

1959 Sopron
Az oroszlános kút műhelye – Birckmayer János kőfaragómester (Győr 1921 – 1987)
A műhely tagja 1957-1965-ig

1959 Sopron
Az oroszlános kút műhelye – Kőfalvi Imre kőfaragómester (Győr 1914 – Győr 1989)
A műhely tagja 1957 -, vezetője 1972- 1977-ig

1959 Sopron
Az oroszlános kút műhelye – Tauber Vince kőfaragó
(Kópháza 1929 – Sopron 2001)
a műhely tagja 1957-1989-ig, vezetője 1983-1985-ig

1959 Sopron
Az oroszlános kút műhelye – Nagy Miklós
segédmunkás, majd kőfaragó (Sopronhorpács
1941 -) a műhely tagja 1958 - 1999

1959/60 Balatonpart
Szakál Ernőné Pausz Ilona festőművész (1908 – 1992)

1960
Szakál Ernő – Szakál Ilike – Birckmayer Anikó

1960 Zalalövő
munka után

1960-as évek Sopron
Szakál Ernő a műtermében

1972 Budapest
A műemlékesek. Ül: Gerő László, Dercsényi Dezső, Entz Géza, Szakál Ernő

1982 Budapest
Alfred Toepfer a Stiftung F. v. S alapítója átadja Szakál Ernőnek a műemléki aranyérmet

1985 k. Sopron

A műhely harmadik nemzedéke Faragó János, a műhely vezetője 1985-2003-ig, Oszlanczi György, Tauber Vince, Oszlanczi Csaba Nagy Miklóssal és Szakál Ernővel

1985 k. Sopron

Kovács György (Budafok 1948 -)
kőszobrászrestaurátor, a műhely tagja 1973-1983-ig, a műhely vezetője 1978-1983-ig

1985 Sopron

Hoppe László, Faragó János és Komjáthy Ilona a fehérvári erkély gipszpadlóját rajzolja

1985 Sopron

Szakál Ernő a fehérvári gótikus erkély modelljével

1990 Ják
Szakál Ernő, Hokkyné Sallay Marianne, Bogyay Tamás,
Faragó János

1997 Sopron
Szakál Ernő átveszi a díszpolgári oklevelet Gimesi
Szabolcs polgármestertől

1990 Ják
Szakál nevet

[Kat. 2.2] Szakál Ernő életműve

Szobrok

Szakál Ernő szobrászi pályájának öt évét érzékelteti ez a kép-összeállítás. A feltámadott Krisztus szobrát 1939-ben mintázta, Lackner Kristóf emléktábláját 1943-ban.

Szent Kristóf szobrát a subiacoi kőbányában maga választotta kőtömbből bontotta ki. A hatalmas erejű óriás szoros körvonalak közé zárt, vállán az apró Jézus-gyermek formája nyitott, ettől kifejező széttárt karjainak áldó mozdulata. Szent Ferenc és a feltámadott Krisztus szobrászi témája is a nyitott karok, az áldó, vagy magyarázó kéz drámája. A tékozló fiú megtérésének domborműve korareneszánsz művek mély átéléséből táplálkozik és erős dekoratív érzékről tanúskodik. Kora gyermeke volt a fiatal Szakál, a franciskánus szellemre támaszkodó új katolikus művészet keresője, aki a régi művészet tanulságait expresszív vonásokkal egyesítette [df].ⁱⁱⁱ

1940 Róma Szent Kristóf szobra a római magyar akadémia kertjében

1940 Róma Szent Ferenc

1939 A feltámadott Krisztus – részlet

1940 A tékozló fiú hazatér

1943 A Taizs család síremlékének agyagmintája

1943 A Lackner Kristóf tábla agyagmintája

1949/50 Szakál a Kellner szobrot faragja

1940 Róma Pieta

Gipsz, SZEM 80x27x6 cm

Az első műemléki munkák 1948-1952: Bánfalva, Káptalanterem

Szakál Ernő a 2. világháború után 3 fontos középkori műemlék helyreállításán is dolgozott. Ezek közül az első a bombatalálatot kapott Szent György templom helyreállítása volt. Gerevich Tibor és Dercsényi Dezső művészettörténészek konzultációit felhasználva dolgozott. A megsérült boltozaton a leszakadt, illetve meglazult stukkókat kellett kiegészítenie, rögzítenie. Ekkor kerültek elő a barokk architektúra alól a templom gótikus boltozatának bordái, és az oldalfalakon a kötegelt falpillérek.

A feladat nehézségét a két korszak emlékeinek együttes bemutatása jelentette. A gótikus bordák bemutatása mellett a boltmezőkben visszaállította a stukkókat, az oldalfalakon elbontotta a barokk kori lizénákat, hogy a középkori falpilléreket bemutathassa. Sikerült a templom hajójának déli oldalán néhány mérműves ülőfülke-töredéket is megmentenie. Munkáját még ugyanebben az évben, 1948-ban, a templom kálvária stációinak tondo formában készített domborműveivel egészítette ki.

A sopronbánfalvi Mária Magdolna templom ásatása 1942-re fejeződött be. Ezt követően, már a háború után került sor a helyreállítására. Szakál Ernő rekonstruálta a templom hajójának déli ablakát a megtalált mérmű töredékeiből. Kiegészítette a szentély 1427-ben készült gótikus boltozat bordáit, és a keresztelőkutat is. Ugyanekkor, de már 1949-re áthúzódóan oltárt tervezett a szentélybe, melyhez bronz domborműves tabernákulumot tervezett. A diadalív északi oldalára kisméretű Imádkozó Mária szobrot faragott.

1948-ban kezdődött és 1952-ben fejeződött be az egykori ferences kolostor káptalantermének helyreállítása. Szakál ekkor még nem tartozott a Műemlékek Országos Bizottságának „kötelékébe”, önálló kőfaragómester volt. Dercsényi Dezső művészettörténész, Lux Kálmán és Gallus László építészek közreműködésével állította helyre a káptalantermet. A már egy évszázada alárendelt szerepet játszó, szentárolónak használt középkori teret először statikailag kellett megerősíteni.

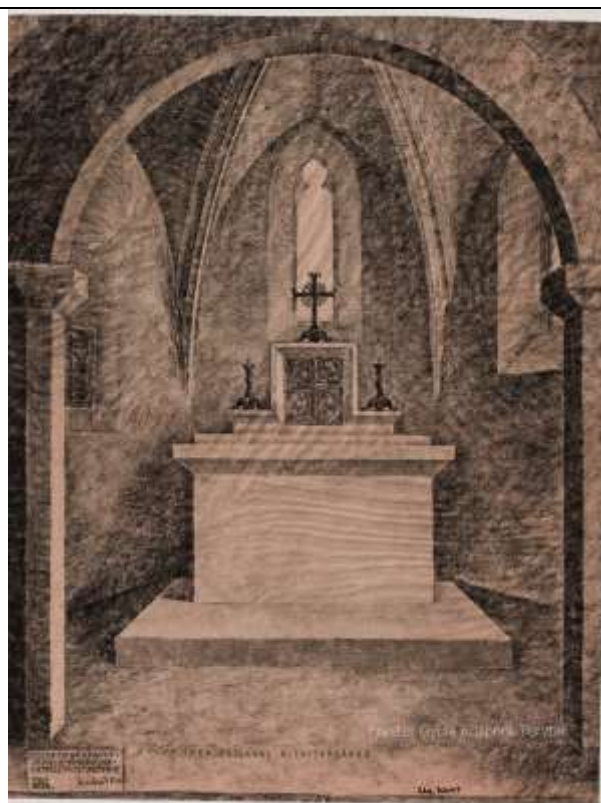
A 18. században 2 emeletessé bővített kolostorban a megnövekedett terhelést a 14. századi pillérek nem bírták, ezért azokat körbefalazták, eltüntetve a gótikus plasztikát. Az első és második emelet terhének a külső falakra történő kivezetése után lehetett csak a pilléreket kiszabadítani, megerősíteni és helyreállítani. A Kolostor utcai, barokk félköríves ablakok mögött ott rejtőztek a középkoriak, az átfalazásokban számos mérmű- töredékkel. Szakál Ernő a fragmentumok alapján rekonstruálta ezeket. Részlegesen kibontotta a kerengőre nyíló két ablakot is, ezek rajzos rekonstrukcióját is elkészítette. Az akkori építési technológiával nem

vállalták ezek helyreállítását – elsősorban statikai okok miatt. A rekonstrukciós rajzok felhasználásával 2011 óta már ezek az ablakok is láthatók. Szakál Ernő a helyreállítás 1952-es befejezése után megtervezte és létrehozta a káptalanteremben azt a középkori kőtárat, melyet 2001-ig lehetett látogatni. [na]

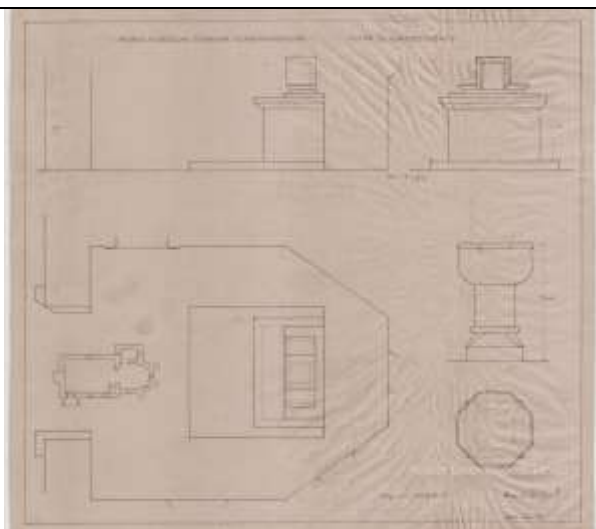
Sopronbánfalva Mária Magdolna templom

Bánfalva. A Mária Magdolna és a hegyi templom
Fotó: Nemes András

Sopronbánfalva, Mária Magdolna templom
oltár terve – összkép 1949. II.
Pausz-kréta, 47/36 cm.
KÖH-ltsz.62047

Sopronbánfalva, Mária Magdolna templom,
Oltár és keresztlőkút terve 1949. III. 5.
Pausz-ceruza, 36/32 cm.
KÖH-ltsz.62050

Sopron, a hajdani ferences kolostor káptalanterme

A káptalanterem 2013-ban összkép délkeletről
fotó Bolodár Zoltán

Muzeumok és Műemlékek Országos Központja
Műemléki Csoportjának.

Budapest.

11671/1950 sz. levelükre küldött válaszelevelém kiegészítése-
képp tisztelettel a következőket közlöm.

1./ Mellékelten küldöm a B. ablak rekonstrukciós tervének azon
változatát, mely a meglevő töredékeknek az 1:1 léptékű rajzzal való
pontos leellenőrzése, és a további tervezés folytán kialakult.

A rajzban a barna korrel jelzett lemeztag a kortól nem de-
rekszögben indul, hanem attól 4-5 foknyira eltér, s oly rövid; hogy e-
gyenes vagy lapos ívű volta nem állapítható meg. A rozsa osztásai la-
posan ívelték is lehetnek.

Az első rekonstrukciós terv készítésekor /1:5 léptékben/ e
csekély eltérést nem vettem figyelembe, mert a szimmetriára építettem.

A jobboldalon levő nagyobb töredékek baloldalra helyezésé-
vel nem tudtam a műművet megszerkeszteni. Más lehetőségeket is meg-
kísértem kialakítani, de konstruktív és harmonikus kapcsolatot az e-
gyes darabok között nem tudtam létrehozni, - az összes töredékek figye-
lembevételével. A töredékek jelenlegi elhelyezését az is igazolná-
ja, hogy bele van vesve egy fészék; melybe valószínűleg vízszintes tar-
totvasat tettek. Ez átlósan alig képzelhető el.

2./ Kétségtelen, hogy műemléki szempontból kívánatos lenne a meg-
levő töredékeknek az újonnan faragandó részekbe való behelyezése.

A töredékek erősen sérültek, de anyaguk s állékonyáguk el-
fogadhatóan jó. Tekintettel azonban arra, hogy a szó legszorosabb ér-
telmében vett töredékekről van szó, - ezek beépítésük előtt megcsón-
kítást vagy kiegészítést kellene hogy kapjanak. A rekonstrukciós raj-
zokban a töredékek vetülete van berajzolva, mert a ferde töréselfülek-
tek, és egyéb főként vastagsági hiányok a rajzban nem mutatkoznak.

Beépítésük elvégezhető, de véleményem szerint inkább mellő-
zendő. Az anyagkülönbség nem nagy. A teremfelsőt nézve, a faragvány tö-
megszerűsége és nem felületi megjelenése dominál. Sziluettet látnunk.
Kívülről az aránylagosan gyors patinázódás hozza egybe az esetleges
különbségeket, - és beépítésük károsan befolyásolná a műművek állá-
konyságát. - A töredékek beépítésének kérdését legjobb lenne a munka-
latok ellenőrzésével kapcsolatban, - a töredékeket megtekintve dönteni.
A faragási munkálatokat e kérdésnek eldöntése igen kevésbé befolyá-
solja.

Jelenleg az A. és A.1. ablak műművel vannak faragás alatt.
A kávék íves részének munkálatait is megkezdettuk.

A B. ablak műműre vonatkozó észrevételeiket várva

vagyok tisztelettel

Sopron, 1950. december hó 12-én.

Károlyi
szobrászművész
Kölaragomester

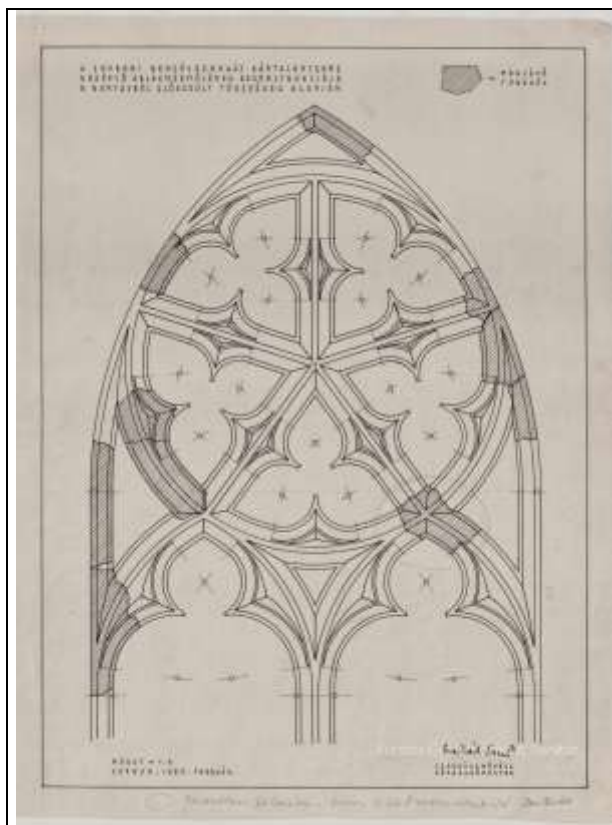
U.1.

11./ A megírt levelükben jelzett megrendelőlevelet ezideig nem kap-
tam meg.

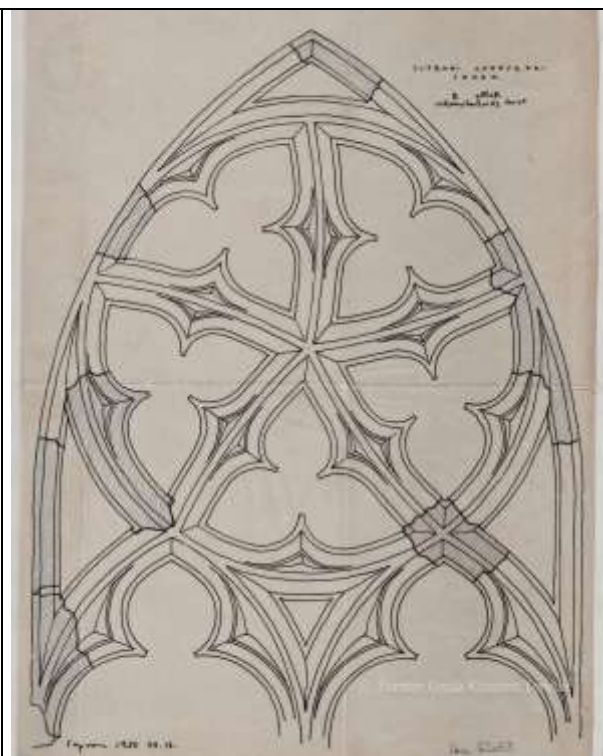
2./ F.é. november 29-én kelt 2174.50 Ft.-os számlám mellékletként
csatoltan addig OTI igazolást küldök.

Csat. 2 urb. melléklet.

Szakál levele káptalanterem ablakainak rekonstrukciójáról

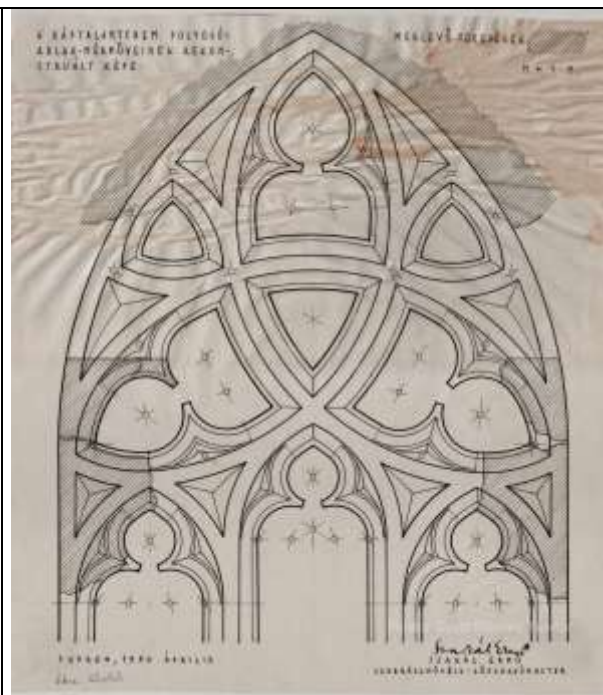
Sopron, Káptalan terem, "B" ablak téves rekonstrukciója 1952. II. pausz-tus, 38/29
KÖH-ltsz. 62054

Sopron, Káptalan terem, "B" ablak helyes rekonstrukciója 1952. XII. pausz-tus, 30/22
KÖH-ltsz. 62053

Az egyik középpillér föltárása 1949 [?]
KÖH fotótár ltsz.

Sopron, Káptalan terem, kerengő ablak rekonstrukciója 1952. IV. Pausz-tus, 27/24
KÖH-ltsz. 62053

Négy kút Visegrádon

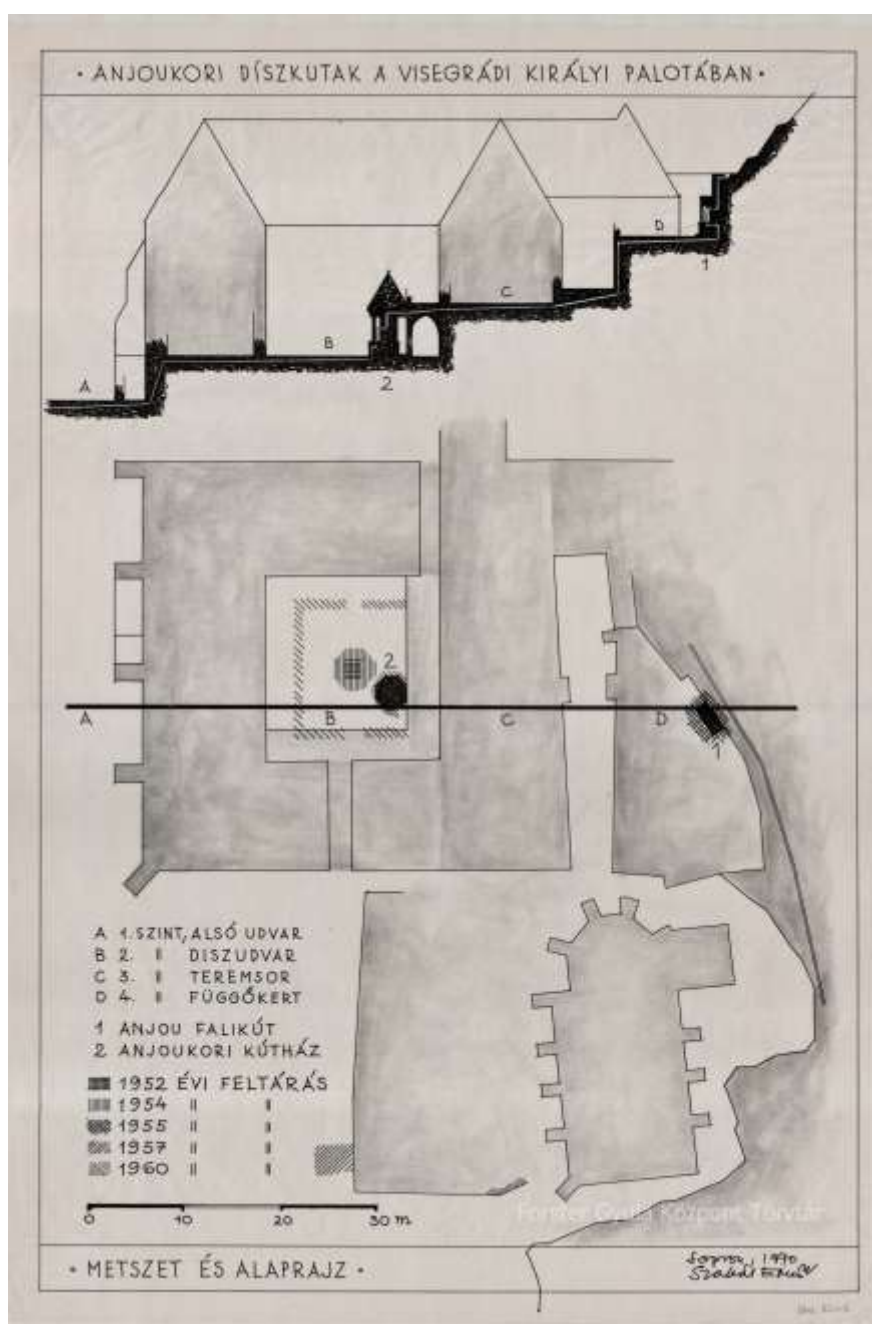
A visegrádi királyi palota Nagy Lajos-kori nagyszerű kiépítésének legdíszesebb részleteit a díszkutak képezték. Nem véletlenül: a középkor embere a forrást, a tiszta vizet nagyra becsülte, a középkori festészetben az „Élet kútja” gyakori téma (Marosi Ernő).

A palota negyedik szintjét, az uralkodó kicsiny, szűk magánudvarát erős támfal határolta el a várhegytől. A támfal fölött a hegyen a lefolyó vizet csőrendszerrel fogták össze, s azt vezették lejjebb és lejjebb, a palota különböző szintjein felépített díszkutakhoz. Legfelül, a király magánudvarában falikút készült, két emelettel lejjebb a palota díszudvarán nyolcszögű díszkút, a palota előtti nagy udvaron oszlopkút, a királyi palota előtt elhaladókat pedig kisebb csorgókutak üdítették, mintegy a fenség ajándékaként.

Nagy Lajos király kőfaragói készítették az első kút-sorozatot, majd Mátyás király építtetett helyükbe másokat, a maga ízlése szerint. A magánudvar Anjou falikútja helyébe készült az oroszlanos kút, a díszudvarba pedig a Herkules kút.

E négy kút maradványainak előkerülése a visegrádi ásatás szenzációi közé tartozott. A Herkules kút lépcsőit, ledőlt oldallapjait és tálját Schulek János tárta föl 1942-ben, a többi a Dercsényi Dezső és Héjj Miklós vezette feltárások során került elő 1950 – 1960 között.

Szakál Ernő a díszudvari kerengő boltozatának rekonstrukciója végett ment Visegrádra 1951-ben. Hamarosan a feltárás legfontosabb résztvevői közé került, mert értelmezni tudta a kőtöredékeket, kőanyagaikat és formáikat megismerve kereste és megtalálta azokat a falakat, amelyekben a szétbontott kutak köveit utóbb falazóköként használták. A helyszínen – azaz in situ – talált darabok, a másodlagosan fölhasznált kövek, s a korábbi ásatások leleteiből kiválasztottak együttesen alkották aztán azt a lelet-halmot, amelynek alapján a kutak rekonstrukcióját megkísérelhette. 1952-től 1968-ig, 16 évig dolgozott a négy kút rekonstrukcióján. [df]

A négy visegrádi kút alaprajzi elhelyezkedése és metszetük
 KÖH 027 és adatai

Az Anjou díszkút

A kút a Nagy Lajos szabályos négyzetalaprajzú palotájának középpontját képező udvar legfőbb díszé volt. Árkádos folyosóhoz támaszkodott úgy, ahogy a román- és gótikus kolostorok nagy kútjai, s baldachinos ívei közt léphettek az udvarba a palota lakói – vendégei.

A kút csorgófejekkel ékes törzsdarabja 1952-ben került elő a Herkules kút alapozásából, olyan, egyszerű, trapéz alakú kölemezek között, amelyek később a lépcsőrétég darabjainak bizonyultak, s amelyekbe a ráépített kút alaprajzát is bekarcolták. 1957-ben Mátyás király korában épített támfalakban, 1960-ban a díszudvar Mátyás király korában újjáépített kerengője alapozásából került elő az Anjou díszkút nagyon sok faragványa.

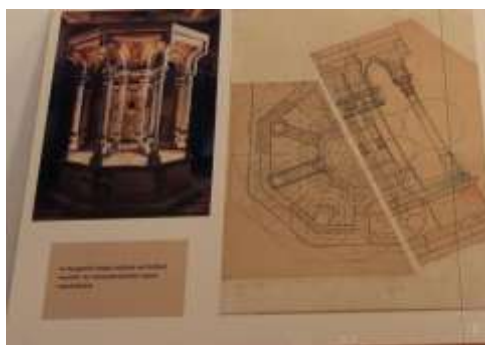
A többségükben andezittufából készített faragványok a másodlagos beépítés során apró szilánkokra repedeztek, különösen a finom faragványos oszlopfejek. Ezeket külön kalodába fogták, vagy körbepólyázták, mielőtt kiemelték a falakból. A kútház helyreállított alsó szintje eredetileg 248 faragványból állt, a töredékek száma, amelyekből ezeket újra összeállították tízezer körül volt. Különös tudást kívánt azoknak az alakatlan töredékeknek a kiválasztása, amelyek nem a kövek faragott külső felületét alkották, hanem azok belsejében volt a helyük.

Először a kútház főbb alkotórészeit, a kútkávát, a középső pillért és a kút baldachinját különböztette meg Szakál, s a nagyobb és épebb darabok száraz összerakásával tisztázta a fő formákat. Ezt követte a töredékek magasságainak mérése, s ezzel az építmény körétegeinek elkülönítése. A rekonstrukció minden munkafázisában készültek fölmérések, külön az egyes darabokról, külön az egyes körétegekről. Az összetettebb formájú, vagy bonyolult funkciójú kövekről 1:1 léptékű rajzokat készített aztán, s azokat kicsinyítette vissza a nagyobb egységeket ábrázoló rajzok léptékéhez. Ez az eljárás biztosította kezelhető méretű rajzainak pontosságát, amelyeken aztán az egykori szerkesztésük módját, módjait kereste, hogy a visszajuthasson a középkori alkotó tervrajzához.

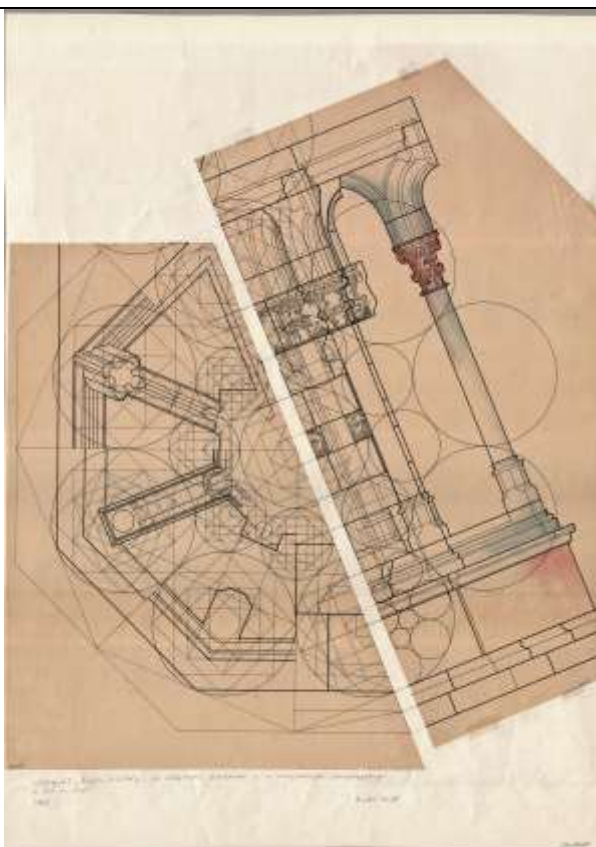
A kút tervéről így írt: „A kútház lépcső-nyolcszögét magába foglaló, közel 480 cm átmérőjű körbe nyolc egymást és a befoglaló kört érintő köröket szerkesztettek. E főkörök középpontjában vannak a szabadon álló oszlopok tengelyei. ---- A lépcsőépítmény nyolcszögsarkai a befoglaló kör és a főkörök érintési pontjaiban vannak. A főkörökbe szerkesztett négyzetekkel és azok elforgatásával kapott nyolcágú csillagidom (az „achtort”)

képezi a további részletszerkesztések vázát....” Szakál – a szűkös középkori szakirodalom közléseit követve a kút alaprajzát és metszetét is egymásra vetítette, s ezen az úton határozott meg egyes magassági méreteket, például a vízköpők helyét.

Munkájának eredménye legalább kettős: a visegrádi Salamon toronyban 1964-ben elkészült rekonstrukció a Nagy Lajos kori udvari művészet egyik legszebb alkotását állítja szemünk elé, a rekonstrukció készítése közben tett felfedezései pedig a középkori kőfaragók tervezési eljárásainak megismeréséhez vezetnek. [df]

K 26 nagy színes pozitív fotó (SZEM)
Fotó Dobos Lajos

Visegrád, Anjou kútház XIV. Az alaprajzi szerkesztés és a magasságok összefüggése
1964 pausz/tus, 79x57 cm KÖH Itsz 62027

Az Anjou falikút

A visegrádi királyi palotának a hegy felé eső kis magánudvarán Nagy Lajos falikutat készíttetett, amely támfalhoz épült, téglalap alaprajzon emelkedett, elől három oszlop, oldalról egy sarokoszlop s egy a falhoz támaszkodó féloszlop hordozta díszesen kialakított baldachint. Az oszlopközöket két –két csúcsív hidalta át köztük függőkonzolokkal. A hátfalon képzeletbeli szörnyek köpték a vizet, a kút belső fedlemezét a király nagy címere díszítette. A kút hatását a kecses arányok, a finom tagozatok adják/biztosítják, a díszes oszlopfők, az oroszlánfejes konzolok és a csorgók képzeletbeli állatai a köveket faragók kiváló szobrászi képességéről tanúskodnak.

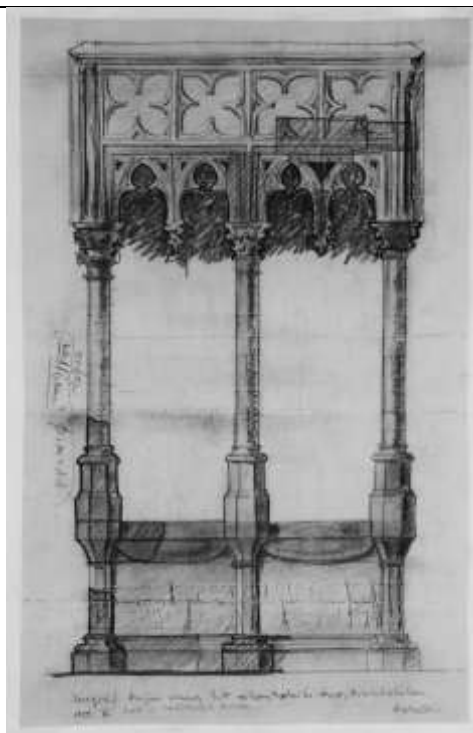
A falikút, akárcsak a nagy udvar nyolcszögű kútja három fajta kőből készült: andezitbreccsából, fehér tömött mészkőből és vörös keménymészkőből, különböző szilárdságú, más részekre alkalmas és másképp faragható anyagokból. Az egyik- a fehér mészkő – oszlopnak volt jó, a másik, a vörös címerfaragásra és vízmedencére, a harmadik meg a durvább faragványok készítésére. Szakál érdeme, hogy az előtte külön gyűjtött kövek összetartozását meglátta. Valaha persze minden követ befestettek, a címereket heraldikai színekkel, a sárkányokat, a gyümölcsöket életszerűen, a tejes kút a kor színszeretétét mutatta.

A falikút legtöbb mérete a töredékekből meghatározható volt, az eredeti terv szerkesztésének rekonstrukciója a hiányzó magassági méretek meghatározásához volt szükséges. [df]

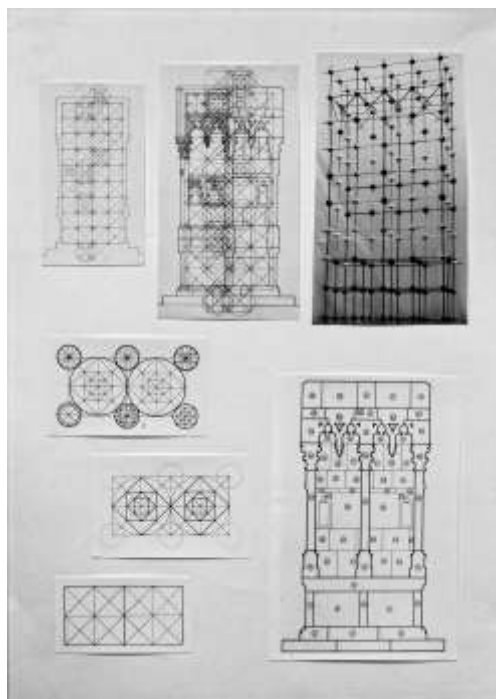

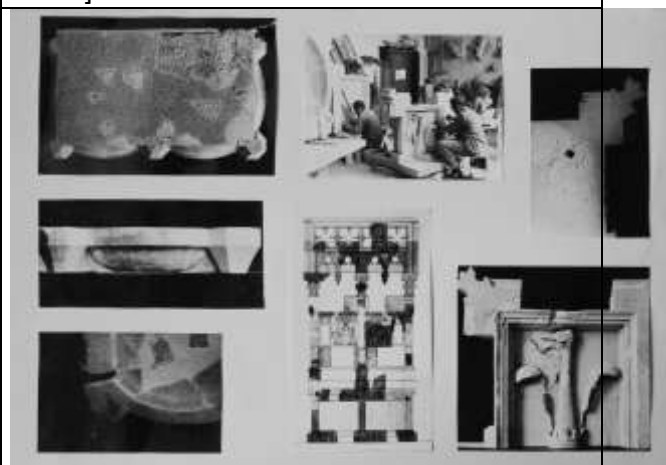
A rekonstrukció a Magyar Nemzeti Múzeumban

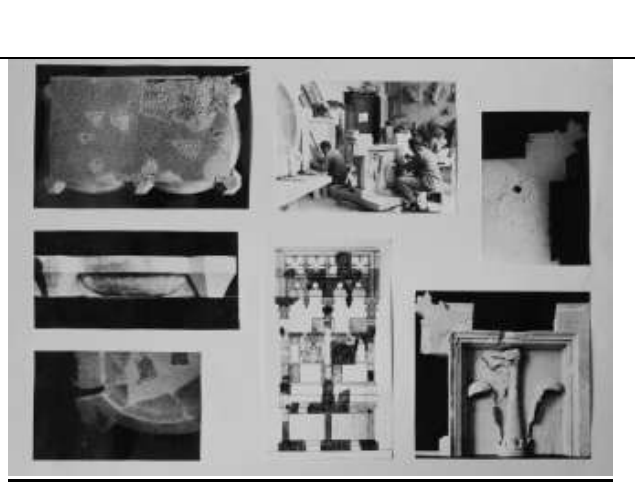
az Anjou falikút rekonstrukciós terve 1955 X. ceruzarajz, kb.40x30 cm. SZEM]

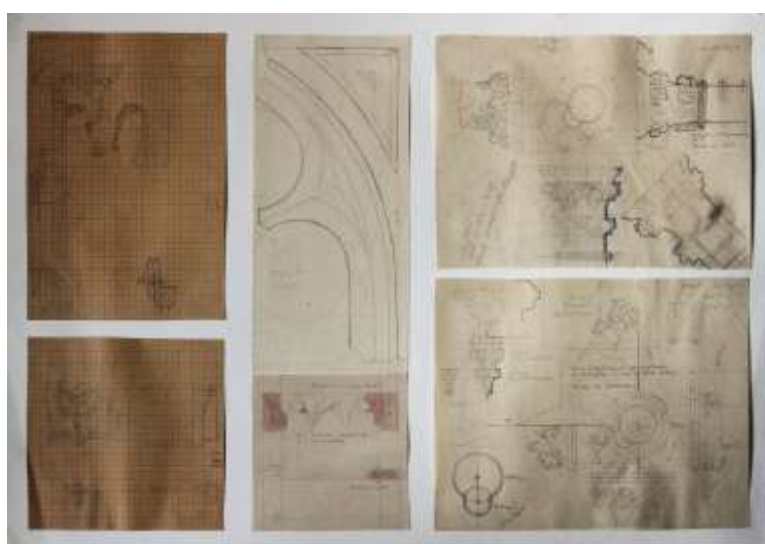

Az Anjou kútház szerkesztésének sémája 7 fotó dipára kasírozva kb.40x30 cm. SZEM M54

az Anjou falikút részletei 6 fotó dipára kasírozva kb.50x70 cm. SZEM M 59.

	
az Anjou falikút részletei 7 fotó diára kasírozva kb.50x70 cm. SZEM M 51.	

az Anjou falikút felvételi rajzai
6 részben színezett ceruzarajz miliméterpapíron, dipára kasírozva kb.50x70 cm.SZEM M 64.I

Az Anjou falikút modellje a kiállításon

Az Anjou falikút 1: 5 arányú gipszmodellje
Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeum (Visegrád)

Az oroszlános kút

Az oroszlános falikút romjai 1955-ben kerültek elő a visegrádi palota felső kis udvarában, a király magánkertjében. Egyike volt azoknak az építményeknek, amelyek a királyi palotával együtt pusztultak el a 16. században. Brutálisan törték össze, s a kisebb faragványok szétszóródtak a palota egész területén.

Az oroszlános kút falikutat 1483-ban készítették Mátyás király parancsára a gótikus falikút helyébe, s helyére. Az új darab arányai és szerkezete nagyon hasonló a régihez, annak mintájára készült. A két kút, amelynek a mérethelyes modelljét itt egymás mellett láthatják, az érett és a kései gótika ízlésének azonosságát és különbségét szemlélteti.

Az oroszlános kút rekonstrukciója nagy jelentőségű volt, Szakál Ernő itt bizonyította be először, hogy az eredeti szerkesztés kutatásával hiányzó méretek határozhatók meg. Nagy jelentőségű volt az is, hogy a legjobb szakértőkből álló grémium jóváhagyta a kút másolatának elkészítését és annak az eredeti helyén való fölépítését. Ezzel a palota területén a díszudvari kerengő töredékén túl még egy helyen érzékeltették a királyi udvar művészetének egykori színvonalát.

Az oroszlános kút másolatának elkészítésére hozta létre Szakál a soproni műhelyét, nagy képességű kőfaragómesterekkel, akiknek a fényképét fent láthatják. Ez a csapat alkotta aztán az Országos Műemléki Felügyelőség tudományos osztálya kőszobrász – kőfaragó műhelyének első nemzedékét.[df]

		
Visegrád, az oroszlános kút távlati képe Pausz-ceruza 57/52 cm. 1955.IX. KÖH ltsz. 61999.	Az oroszlános kút in situ előkerült részletei 4 fénykép SZEM M.75.	Visegrád, az oroszlános kút másolata
		
Sedlmayr János rekonstrukciós rajza a felső udvarról az oroszlános kúttal, fotó SZEM M.86. [IMG 8532]	Visegrád, az oroszlános kút nézeti rajza a töredékek bejelölésével é.n., pausz-tus, 40/26 cm. KÖH-ltsz.62003.	Sopron, Árpád u. a visegrádi oroszlános kút másolatának faragása - 7 fénykép SZEM M.76. [IMG 8529]

A Herkules kút

„A [díszudvar szökőkútja](#) – ahogy a visegrádi Mátyás király múzeum honlapján olvashatjuk - magyarországi reneszánsz egyedülálló emléke. Mintaképei az olasz quattrocento [szökőkútjai](#) voltak. Nyolcszögű medencéjének kávalapjain szalagokkal átkötött gyümölcsfüzerek között Mátyás címerei jelennek meg. A puttók által tartott, drágakőmotívumokkal ékesített kerek kúttól fölé magasodott a kútszobor: Herkules és a lernai hydra küzdelme. A kút vízsugarai az állat torkaiból szökkentek ki. A [Mátyás kora](#)beli művészetben Herkules alakja a hadvezér királyra utal. A kutat készítő szobrászműhely vezető mestere talán Giovanni Dalmata lehetett, a kúttól ornamentikája és a gyümölcsfüzerek Andrea Bregno római mester műveivel rokoníthatóak.”

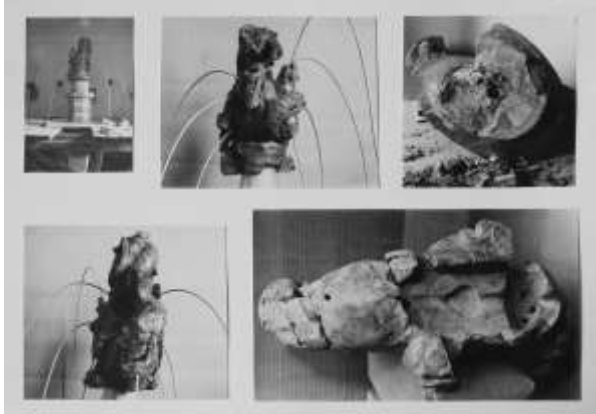
A kút alapját, több oldallapját és táljának töredékeit az eredeti helyén tárta fel Schulek János, a visegrádi palota első ásatója. Az 1950-es években, amikor a kútnak már több analógiáját ismerték itáliai reneszánsz festményeken, a kérdés az volt, hogy egy, vagy két tállal bírt-e a kút, s hogy milyen magas volt a törzse? Szakál Ernő a kútszobor töredékét vizsgálta meg alaposan: a hydra fejeiből kiszökő vízsugarak hajlásának ívét modellálta vékony ólompálcák segítségével. A vízsugarak a rekonstruálható sugarú kúttól peremén belül érték el azt, hogy onnan aztán a nyolcszögű medencébe csorogjanak.

Ennek a vizsgálatnak az eredményeként rekonstruálhatták aztán a kút metszetét, fölépítményét, amelyet Szakál és műhelye a múzeum kiállításán mutatott be. [df]

9 színes fotó a Herkules kút töredékeinek kiállításáról a visegrádi Salamon toronyban
fotó, dipa 61x 33 cm.
SZEM K 25 [IMG 8545]

5 fekete fehér fotó a Herkules kút kútfigurájáról
fotó, dipa 31x33 cm
SZEM M 87 [IMG 8527]

Az oroszlános kút modellje a kiállításon

A visegrádi oroszlános kút 1:5 arányú gipszmodellje
Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeum (Visegrád)

Szoboregyüttesek

A kapitóliumi triász Sopronban

1893-94 telén, az új városháza építésekor Bella Lajos tárta fel Sopron római kori elődje, Scarbantia capitoliumi templomának egy részletét. A másfél méter magasan megmaradt, vörösre festett falak között három fülkében a római istenvilág három legjelentősebb alakjának, Iuppiter főistennek, feleségének Iunónak és leányának Minervának monumentális márványszobrai álltak egykor.

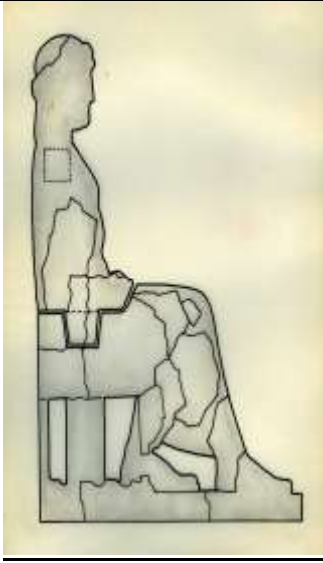
A szobrok kisebb-nagyobb töredékei a szentély padlóján heverték. Ezeket Bella nagy gonddal gyűjtötte össze. A töredékek felmérésével és összeállításával először Dr. Camillo Praschniker bécsi művészettörténész foglalkozott. Az ő rekonstrukciója alapján kerültek kiállításra a szobrok az egykori Lenck-villa – az akkori múzeumépület - pincéjében. Ismételt vizsgálatukhoz Szakál Ernő 1961-ben látott hozzá, amikor a kőtár Fabricius-házba való áthelyezése felmerült. Mód nyílt arra, hogy az összeállított darabokat szétszedjék, ismételten felmérjék, a raktárban lévő, be nem illesztett töredékek helyét megkeressék. Ily módon vált világossá, hogy a Praschniker által egy negyedik, császárszobor részletének tartott töredék a Minerva szobor trónusához tartozik. Szakál Ernő nemcsak a szobrok hiteles rekonstrukcióját tűzte ki célul. Meghatározta a szentély elhelyezkedését is a mai városháza alatt, Bella Lajos és dr. Póczy Klára kutatásai segítségével.

A kőanyag vizsgálatát Firenzében, Berlinben, Athénban és Rómában végeztette el. Az összesített eredmények alapján a márvány Káriából, a Meander-folyó völgyéből származik, úgynevezett aphrodisiasi márvány, ami Aphrodisias ókori városról kapta elnevezését. Szakál feltételezése szerint a szobrok is egy ottani szobrásziskolában készültek, onnan kerültek Scarbantiába. Lehetséges azonban az is, hogy korábban máshol már álltak és Itáliából szállították Pannonia provincia kicsi, ám jelentős kereskedő városába. Kidolgozásuk mindenesetre kvalitásos műhelyre, illetve mesterre enged következtetni. A megmaradt finom részletek – Iuppiter szakálla, haja, sarus lába, a ruharedők, Minerva trónusának díszítményei – a szoboregyüttes eredeti szépségéről, klasszikus hagyományt követő harmóniájáról hiteles képet nyújtanak.

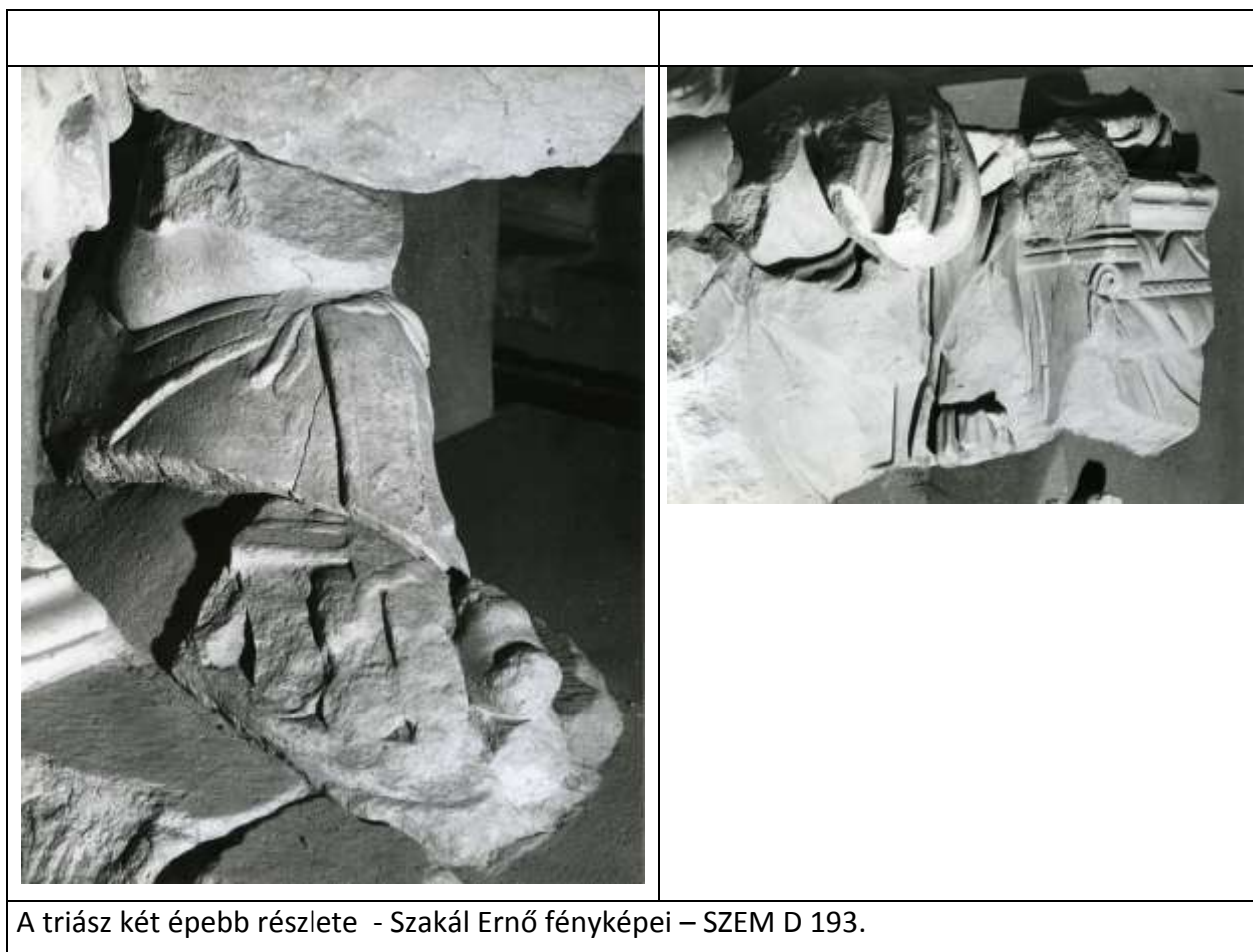
Pusztulásuk történetét is rekonstruálni lehet Szakál Ernő munkája alapján. A finom faragványok lemezes leválásából megállapította, hogy tűz pusztította el a hatalmas kőalakokat, nyilván az épülettel együtt. A nagyobb törések az épület összeomlásával magyarázhatók. Így kizárható a szándékos rongálás, szerszámtól, vagy egyéb nehéz tárgytól származó törésnyomot a restaurátor – művész nem tudott azonosítani.

A szoboregyüttes ma is a Fabricius-ház római kori kőtarában látható abban a formában, ahogy Szakál Ernő helyreállította. [gg]^{iv}

		
A Jupiter alak vázlata a meglévő töredékek bejelölésével papír,tus,akvarell x cm. SZEM	A Juno alak vázlata a meglévő töredékek és az eredeti illesztés jelölésével papír,tus,akvarell x cm. SZEM	A kapitólium helye – Szakál rekonstrukciója papír,tus,akvarell x cm. SZEM

	
A triász két épebb részlete – Szakál Ernő fényképei – SZEM D 193.	

A budai gótikus szoborlelet

1974 februárjában a budai várban nagyszerű középkori szobrok töredékei kerültek elő, amelyek restaurálására Szakál Ernőt kérték föl. Ő felügyelte a több hónapos munka során töredékek szakszerű kiemelését, majd mintegy két évig foglalkozott a restaurálásukkal, az összetartozó darabok egymáshoz rendelésével, a teljes alakok lábra állításával, a töredékesek értelmezésével.

Végül körülbelül 60 alakot különböztettek meg, amelyek nagy része persze csak töredékesen ismert. Van köztük Madonna, vannak apostolok, lovagok és apród-kísérők, sokfélék tehát. Mindegyik nagy szobrászi tudásról árulkodik.

Egyesek az 1400 körüli évek művészetének úgynevezett szép stílusát képviselik, mások szóra nyitott szájukkal, a nézőre pillantó szemükkel, az arcok és a kezek ereit, inait, idegeit, ráncait megkülönböztető faragásukkal realisztikus és drámai felfogás szülöttei.

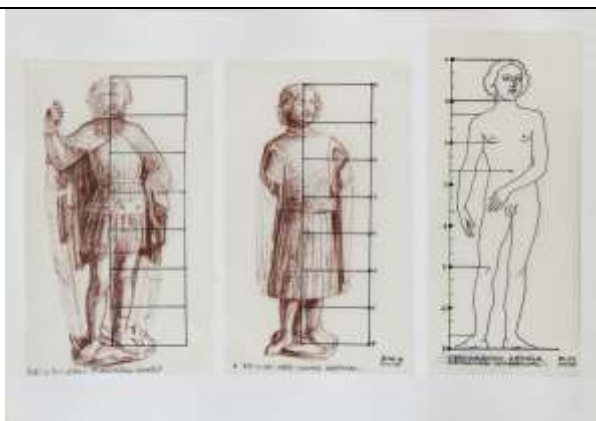
Keletkezésük idejét sokan Zsigmond király uralkodása idejére teszik, és sokféleségükben a császár-király egész Európára kitekintő érdeklődését, s udvarának óriási vonzerejét tisztelik. Bizonyos, hogy a budai királyi vár különböző épületeinek díszítésére készítették őket.

Sok mindent nem tudunk róluk és sok, velük kapcsolatos kérdést valószínűleg sosem fognak tisztázni. A fölvetett – de el nem fogadott – javaslatok között az egyik legérdekesebb Szakál Ernőé, aki a szobrokkal együtt talált gótikus gipszmodell és egy kőfaragó véső, s egy sor más megfigyelés alapján a királyi kőfaragóműhely maradványának tartotta a leletet.[df] ^v

Budai szobrok vázlatai – 11 kép (8 eredeti rajz és 2 rajz fényképe egy lapon 61x43 cm SZEM K 22 [IMG 8547]

Budai szobrok belső méretarányai
- 3 rajz
SZEM Itsz. [IMG 8522]

A szoboregyüttes kiállítása a budai várban [BTM]
fotó: Tihanyi Bence

Egy lovag és herold BTM Budapest fotó: Tihanyi Bence	Egy herold újjászületik - 9 fénykép egy lapon 43x 31 cm SZEM M 111 [IMG 8521]

a burgundsüveges lovag fejének kőmásolata a kiállításon

A soproni ferences templom szentélyrekesztője

A modell a templom diadalíve előtt – méretarányos fénykép-háttérrel

1962. szeptember 12-én a ferences-bencés kolostor Templom utcai gazdasági kapujának közelében egy közműárokból nagy mennyiségű gótikus faragvány került elő. Szakál Ernő felfigyelt a faragványokra, és leletmentése kapcsán további faragványokat emelhetett ki a földből. A köveket az Országos Műemléki Felügyelőség soproni telephelyére szállították.

Ezek a mészkőből készült épületfaragványok részleteikben megegyeznek az egykori ferences (ma bencés) templom szentélyablakain és nyugati kapuján is látható részletekkel.

A káptalanterem díszítményeihez is hasonló, de azoknál kissé korábbi faragványok a 13. század végére datálhatók. Szakál ekkor még egy emeleti árkádos folyosó töredékeinek vélte a fragmentumokat.

Később, 1970-ben a kőtöredékek szisztematikus felmérésével elkészítette a gótikus szerkezet 1:10 léptékű rajzait és a kiállításban is látható makettet. Konceptiója ekkorra már módosult. Nem árkádíves folyosó homlokfalának, hanem a templom szentélyrekesztőjének feltételezte a megtalált faragványokat.

A szentélyrekesztő a középkori, általában szerzetesi templo-mokban a szentély és a hajó közé épített falazott szerkezet volt, célja, hogy a szerzetesi közösség ima- és liturgia végzése elkülönülhessen a hívektől. Csak a nép számára is nyilvános misék alkalmával fordultak a hajó felé, az evangélium és a prédikáció idejére. Ezt a cselekményt a szentélyrekesztő emeleti, általában mellvéddel ellátott részéről végezték.

A soproni ferencesek lettnerre mintegy 4 méter magas lehetett, a diadalív szélességét foglalta el, a hajóba pedig két és fél méter mélységbe nyúlt be. 2002-ben a jobb oldali mellékhajóban sikerült megtalálni a szentélyrekesztő emeletére vezető ajtót, a Templom utcában további faragványokat, 2010-ben pedig az alapfalak maradványait a templomban.

Szakál Ernő ezeket az eredményeket már nem ismerhette, de elméleti rekonstrukciója értékéből semmit nem von le. Az általa 3 árkádívvel rekonstruált szerkezet beszerkeszthető a diadalív szélességébe. A lettner mélysége a megtalált alapfalak után kisebb lett, dél felé pedig egy függőfolyosóval, vagy újabb árkádívvel kapcsolódott a feltárt, 4 méter magasságban elhelyezkedő ajtóhoz.

A kiállításon bemutatott lettner-makettet a barokkizált templom-szentélybe vetítettük, hogy érzékeltesük annak egykori elhelyezését.

A szentélyrekesztő faragványait a 17. század elején, feltehetően az 1622-es országgyűlés és koronázás előtt bontották le, és építették be a kolostor alapfalaiba. [na]^{vi}

**Szakál Ernő és kőszobrász/kőfaragóműhelyének munkái Magyarországon
1946 – 1972**

vii

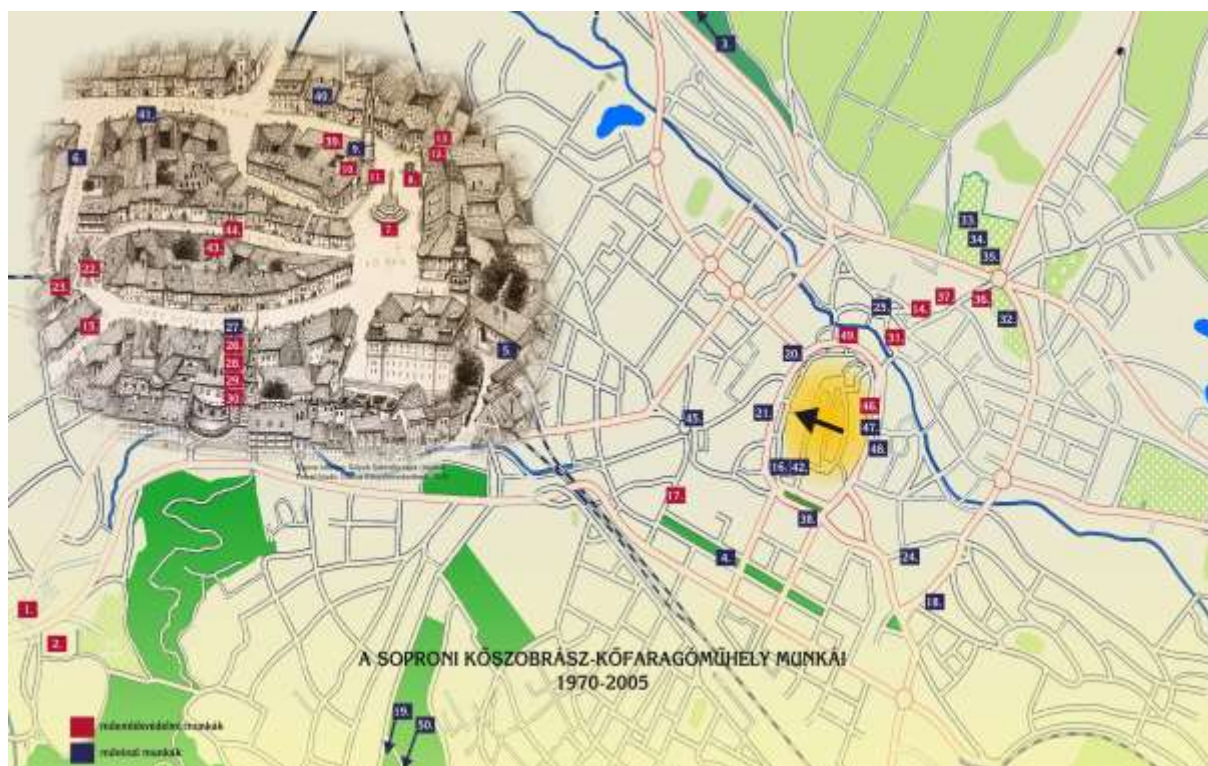
[km]

1. Árpás – 1967 r.k. templom, diadalív, sarokoszlop és boltozat helyreállítása
2. Berhida – 1963 r.k. templom, toronykeresztek, ablakok és pasztofórium helyreállítása
3. Bélápátfalva – 1953-54 apátsági templom, belső helyreállítás művezetése
4. Bodajk – 1966 szobrok helyreállítása
5. Buda – 1974-76 vár, zsigmondkori szobrok restaurálása
6. Bük – 1971-72 Szapáry kastély, stukkók helyreállítása
7. Bükk-szentlélek – 1954 pálos romok állagmegóvása
8. Celldömölk – 1963-66 templomrom, kapu helyreállítása
9. Csemeszkopács – 1968 r.k. templom, a déli kapu restaurálása és kiegészítése
10. Diósgyőr – 1965 vár, fonott boltozat rekonstrukciója
11. – 1967 vár, későgótikus ajtó rekonstrukciója
12. Eger – 1952 vár, kőtár kialakítása
13. – 1961 gótikus püspöki palota ablakainak rekonstrukciója
14. – 1963-64 minorita templom, oromzati szobor helyreállítása
15. – 1967 ciszter templom, homlokzati stukkók restaurálása
16. Egervár – 1969 r.k. templom, gótikus ablakok rekonstrukciója
17. Esztergom – 1972 Vitéz János studio, a „zodiacus iv” rekonstrukciója
18. Fehérvárcsurgó – 1963 r.k. templom, kapu helyreállítása
19. Felsőörs – 1965 r.k. templom, kapu és homlokzat helyreállítása
20. Fertőd – Szentháromság szobor áthelyezése
21. Fertőrákos – 1965 püspöki palota oromszobrainak helyreállítása
22. Fertőszéplak – 1965 kálvária helyreállítása
23. Gödöllő – 1961 kálvária szobrainak restaurálása
24. – 1963 Mária szobor restaurálása
25. Győr – 1951 Apátúrház (múzeum) homlokzati díszének helyreállítása
26. – 1954 Káptalándomb, Szent Mihály szobor helyreállítása
27. – 1969 Patikamúzeum stukkóinak restaurálása
28. – 1965 Frigyláda szobor helyreállítása
29. – 1963 Karmelita templom homlokzati helyreállításának terve
30. Hatvan – 1969 Szt. Sebestyén szobor restaurálása és kiegészítése
31. Ják – 1966 apátsági templom kegyúri templom fülkeoszlop pótlása
32. Kismána – 1968 vár, oroszlánrelief rekonstrukciója
33. Lébény – 1971 r.k. templom, nyugati és déli kapuk restaurálásának konzultálása
34. Litér – 1967 r.k. templom, déli kapu kiegészítése, rekonstrukciója
35. Mád – 1948 zsinagóga Áronfülke keretelésének és lépcsőjének helyreállítása
36. Márévár – 1968 vár, reneszánsz kövek restaurálása és rekonstrukciója
37. Mátraverebély – 1963 r.k. templom ablakainak kiegészítése
38. Mosonmagyaróvár – 1968 Nepomuki Szt. János emlék rekonstrukciója, helyreállítása
39. Nagybörzsöny – 1968 Bányász templom kiegészítéseinek konzultációja
40. Nagyvázsony – 1955 a Kinizsi vár és a pálos romok helyreállítása
41. Nógrádsáp – 1968 r.k. templom, ablakok helyreállítása
42. Pápóc – 1968 r.k. templom kapujának helyreállítása

43. Pásztó – 1960 Szt. Lőrinc szobor helyreállítása
44. Révfülöp – 1953 román kori templomrom kapujának helyreállítása
45. Salföld – 1968 templomrom gótikus ablakainak rekonstrukciója, kiegészítése
46. Sárospatak – 1950 Rákóczi vár reneszánsz kövek áthelyezése
47. – 1960 Lórántffy erkély helyreállítása
48. Siklós – 1955 várkapolna, boltozat és ablak helyreállítása
49. – 1965-71 vár, erkély feltárása, rekonstrukciója, helyreállítása
50. Simontornya – 1968 vár, reneszánsz kandalló helyreállítása
51. – 1971 vár, gótikus kandalló rekonstrukciója és helyreállítása
52. Sopron – 1946-1972 ld. külön térképen
53. Sopronbánfalva – 1948 Mária Magdolna templom belső helyreállítása
54. – 1959 Hegyi templom, szentély és sekrestye rekonstrukciója és helyreállítása
55. Sopronhórpács – 1956-59 r.k. templom, kapu és templom helyreállítása, kőtár fölállítása
56. Sümeg – 1960 püspöki palota kapuszobrok állagvédelme
57. – 1969 Szt. Flórián szobor áthelyezése, restaurálása és kiegészítése
58. Szarvas – 1967-68 Tessedik síremlék helyreállítása
59. Szeged – 1968 kálváriaszobrok restaurálásnak konzultációja
60. – 1965 kőtár rendezése
61. Szentendre – 1960-62 Püspöki templom részletek helyreállítása
62. – 1969 Szőlősgazdák keresztje, helyreállítás
63. Székesfehérvár – 1961 városháza kapuinak, erkélyének és szobrainak helyreállítása
64. – 1969 görögkeleti templom oromzatvázáinak másolata
65. – 1983-85 Csók I. u. 6. gótikus erkély rekonstrukciója
66. Szombathely – 1956 jáki kőtár kialakítása
67. – 1968 Iseum oszlopainak fölállítása
68. – 1969 ferences templom, ülőfülkék helyreállítása
69. Tahitófalu – 1954 Pollack Mihály síremlékének helyreállítása
70. Tata – 1955 vár, kőtár kialakítása
71. – 1961 Mária oszlop helyreállítása
72. Tác-Gorsium – 1965 Nymphéum ívének rekonstrukciója, helyreállítása
73. Tihany – 1953 apátság, altemplom helyreállításának művezetése
74. Újmassa – 1952 őskohó állagmegóvása
75. Vác – 1961 Gombás patak hidja, szobrok helyreállítása, kiegészítése
76. – 1963 Szentháromság szobor helyreállítása
77. Veszprém – 1968 -70 Szentháromság emlék állagmegóvó helyreállítása
78. Visegrád – 1949 királyi palota, díszudvar kerengő boltozat helyreállítása
79. – 1952 királyi palota, díszudvar balluszteres korlát helyreállítása
80. – 1956-59 oroszlános kút rekonstrukciója, másolatának elkészítése
81. – 1952-64 Anjou kútház feltárása, rekonstrukciója, helyreállítása
82. – 1965-68 Anjou falikút rekonstrukciója, helyreállítása
83. – 1969 Salamon torony reneszánsz kiállítás tervezése és elkészítése
84. Zalaszántó – 1959 r.k. templom, gótikus ablakok helyreállítása

**Szakál Ernő művészi és műemléki munkái Sopronban – térkép hibás térkép-
felirattal [km]**

viii

Szakál Ernő érmei

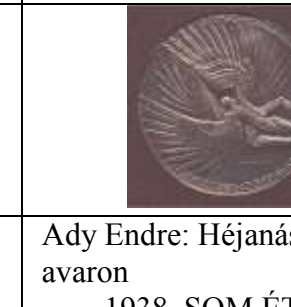
Az éremművészet az Iparművészeti Iskola IV. évében került Szakál Ernő látókörébe, amikor *Reményi József* lett a tanára. Első érmei (1936-37) az *Ady-érem*, a *Dance Macabre*, a *Bede Jób* emlékérem, a *Primus inter pares*, a *Péter keresztelőjére*, a *Kislányportré* *Reményi Józsefnek* és a hazai éremművészet másik legkiválóbb képviselőjének *Berán Lajosnak* a klasszikus felfogását tükrözték: Az Iparművészeti Iskola jutalomérme, *Önarckép*.

A következő időszak (1938-39) érmei, a *Kosztolányi-érem*, a *Jankovich-érem*, a *Babits-érem*, az *Irgalmas szamaritánus*, a *Jób*, a *Szent Sebestyén*, *Cseh István* portréja, *Makk István* portréja, *Női portré* valószínűleg szobrász tanára, *Simay Imre* geometrizáló alkotásainak, valamint a *hildebrandi* szobrászati elveknek a hatására születtek. A korábbi, mintázott érmek helyett ezeken az alkotásokon jelenik meg először a pozitív gipszbe faragás technikája. Ez a műcsoport a magyar éremművészetet nagyon hiányolt alkotásokkal gazdagította. A valószínűleg 1939 nyarán készült az *Etelka* érmen *Mikus Sándor* hatását fedezhetjük fel. Az ő stílusának sajátosságai - lapos, rajzos kivitel - jelennek meg – bár egészen más szemlélettel – a római ösztöndíj időszakában (1940) készített *Szent Ferenc* érmén is.

Rómából hazatérve iratkozott be a Képzőművészeti Főiskolára, ahol a korszak legmodernebb éremművészeti irányzata, a *Csúcs Ferenc – Boldogfai Farkas Sándor – Ispánki József – Madarassy Walter* által képviselt erőteljes, új éremstílus vona bűvkörébe. Ebben a szellemben készült el a *Szent László* érem, a *Széchenyi* érem és plakett, a *Mens agitat molem* érem.

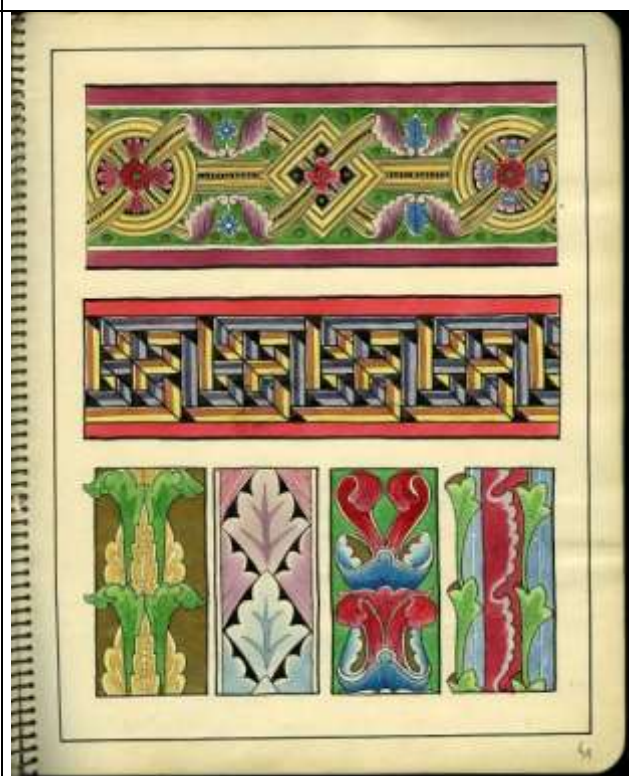
Az 1949-ben készített Szabadművelődési plakett ülő, olvasó, félmeztelen munkásfiguráját a művész pozitívba vésve valósította meg, az ovális felületbe való komponálást a legmodernebb éremművészeti elvárásoknak megfelelő igényességgel oldotta meg a részleteket gondosan kidolgozva. Ennél is jelentősebb az 1950-ben mintázott *Mikoviny Sámuel* emlékérem, amely a magyar éremművészet legnemesebb hagyományainak figyelembevételével készült. Az előlap kompozíciójában benne van *Beck Ö. Fülöp* *Mikes-érme* (1908), és még inkább *Madarassy Walter* *Bolyai Farkas-érme* (1934). A hátlap *Kaspar David Friedrich* egyik legismertebb festményét, a *Vándor a ködtenger felett* címet viselő művét idézi meg, a táj olyan festői megmintázásával, ami ritka a magyar éremművészetben.

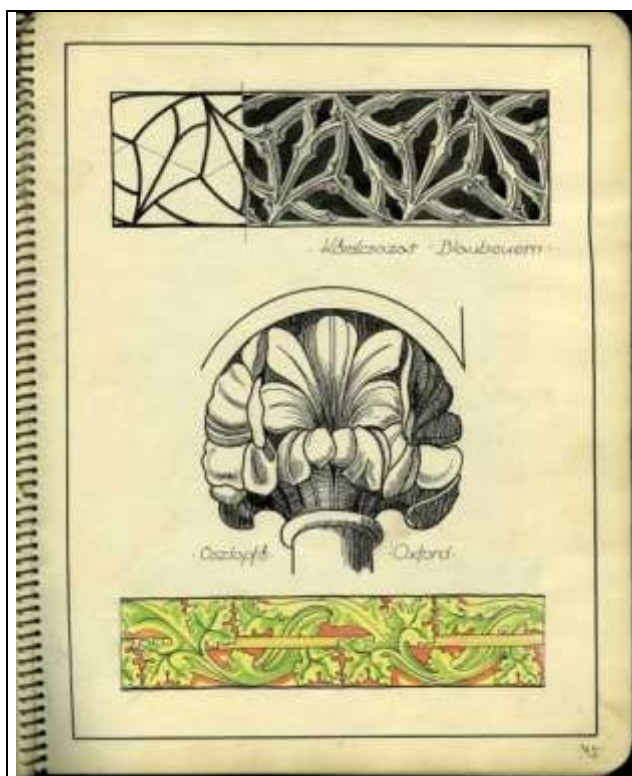
A mű az 1950-es évek hazai éremművészetének kiemelkedő darabja. [tg]

			
Kosztolányi Dezső: A szívem semmire vágyik... puszpáng; 1946(?) SOM ÉT 55.98.1.	Etelka 1938 SOM ÉT 55.99.1.	Jób 1936 SOM KP 54.796.1.	Széchenyi István kétoldalas, 1941 SOM Itsz???
			
Önarckép 1938 SOM ÉT 55.93.1.	Széchenyi István 1791 – 1941 kehlheimi kő 1941 SOM ÉT 58.12.1.	Ady Endre: Héjanász az avaron 1938 SOM ÉT 55.96.1.	Irgalmas szamaritánus 1938 SOM ÉT 55.95.1.
			
Beatrix 1938 SZEM P.11.	Vergilius: Mens agitat molem 1938 SOM ÉT 55.88.1.	Jankovich Ferenc: Epilógus 1937-38 SZEM P.12..	Mikovinyi Sámuel , hátlap 1950 SZEM P 4.
			
Szent Ferenc 1940 SZEM P.13.	Babits Mihály: Babona, varázs 1938 SZEM P.3.	Bede Jób 1937 SZEM P.16.	Dance macabre 1937 SOM ÉT 55.94.1

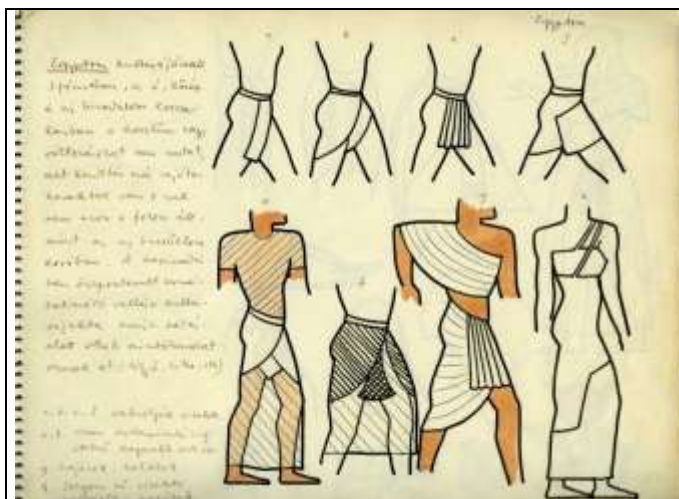
Érintő képernyő Szakál főiskolai jegyzeteivel

- Ékítmény 52 lapos füzet Szukits Ernő II.ész. 1934-35. – példák:

- Jelmeztörténeti jegyzet 47 lapos füzet Szakál Ernő V. é. szobrász – példák:

- Jelmeztörténeti jegyzet 40 lapos füzet Szakál Ernő 1937-38. V. é. szobr.

- Jelmeztörténeti jegyzet 38 lapos füzet Szakál Ernő VI. é. szobrász - példák

- Ábrázoló geometria / szerkesztő látszattan 18 kartonlap puha borítóban Szakál Ernő

[Kat.3. a kisteremben]

A siklósi vár gótikus erkélyének fotói és rajzai

A siklósi vár erkélyét a 15. század harmadik negyedében készítették délnémet tanultságú mesterek a nagyhatalmú Gara család egyik tagja számára. Az erkély körvonalai a vár helyreállítása során tárultak föl, a falba épített szélső kövek sok töredékével. Más kőtöredékeket aztán az erkély alatti várárokból talált meg a célzott föltárás.

A zárterkély a későgótika művészetének abban a korszakában született, amelyben a kőfaragómesterek a szerkesztés-tervezés igen összetett módjait alkalmazták, mintegy szakmai bravúrként. Az elért képet az itt látható fényképeken és rajzokon jól láthatják.

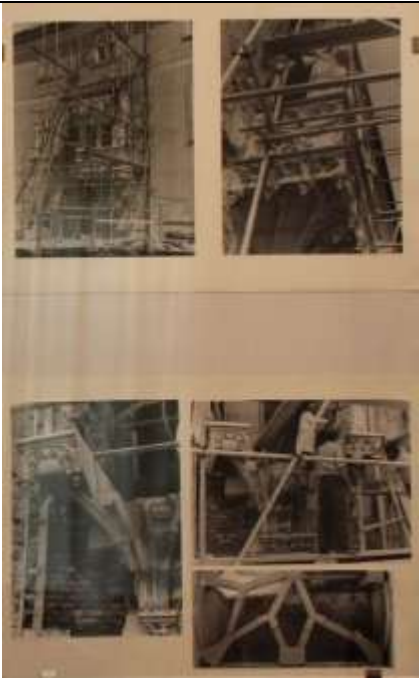
A tervezőről Szakál Ernő így ír: „Olyan mester lehetett, aki magabiztosan szolgálta megbízó főurát a tervezésben[.] fölényes biztonsággal, minden vonatkozásban szakszerűen. A tervezésnél az erkély főnézeti vázában fölhasználta az egyenlő oldalú háromszögek, négyzetek és érintő körök variációit, az optikai hatás rafinált megoldásaival, játékos asszimetriával kombináltan. Így a konzolt felül lezáró ívsor baloldalt, a mellékmotívum [pedig] jobboldalt tér el a ritmustól és az ablakok fölötti számráthát ívek sem vágnak egybe a [z erkély]szekrény átvetett íveivel és koronázó karéjmotívumaival.”

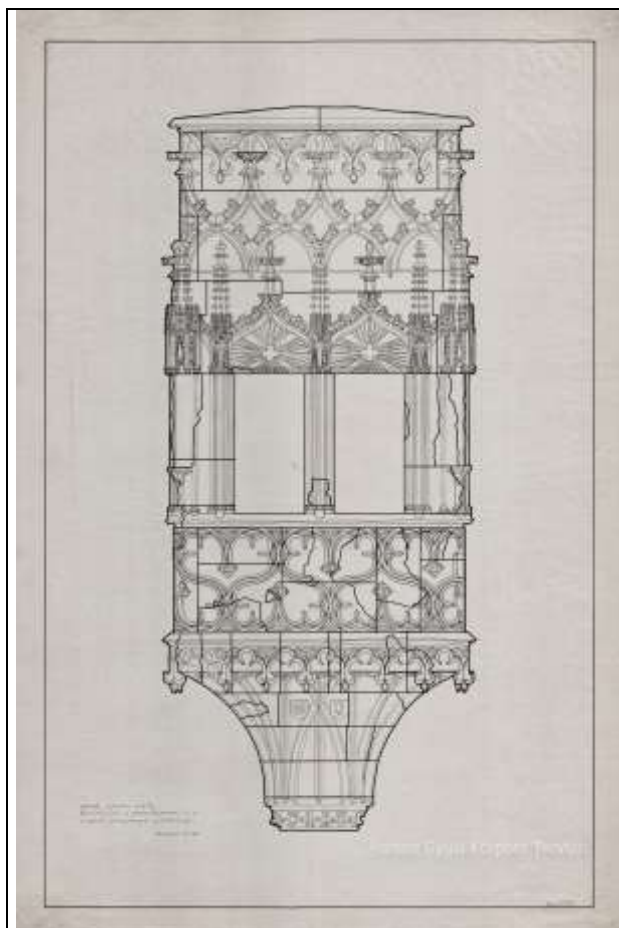
A siklósi erkély mestere egy sor fontos köre fölkarcolta az általa alkalmazott szerkesztést. Szakál egyesítette ezeket és beépítette a vízszintes kősoronként külön-külön elkészített rajzaiba. Ezekről készültek aztán az 1:1 arányú rajzok a kőfaragóműhely padlóján, s arról készítették az egyes kövek faragásához szükséges sablonokat. Az erkély újjakészítése során tehát a középkori műhelygyakorlatot is reprodukálták. Ez az eljárás a méreteltéréseket minimálisra szorította.

A soproni műhelyben külön eljárásokat dolgoztak ki a töredékes kövek kiegészítésére. Műemléki műkövük, amelynek öntőformájába az eredeti töredékek belekerültek, az eredeti kövek anyagának örleményéből készült, az eredeti kőnél egy fokkal lágyabbra. A régi és az új anyag hasonló összetétele biztosította, hogy hasonló szerszámmal faragva közel azonos megjelenésű felületet érjenek el, a valamivel kisebb szilárdság pedig azt, hogy a régi kő a közös tömbből elvileg kibontható legyen. Gondoskodtak arról is, hogy az eredeti kövek

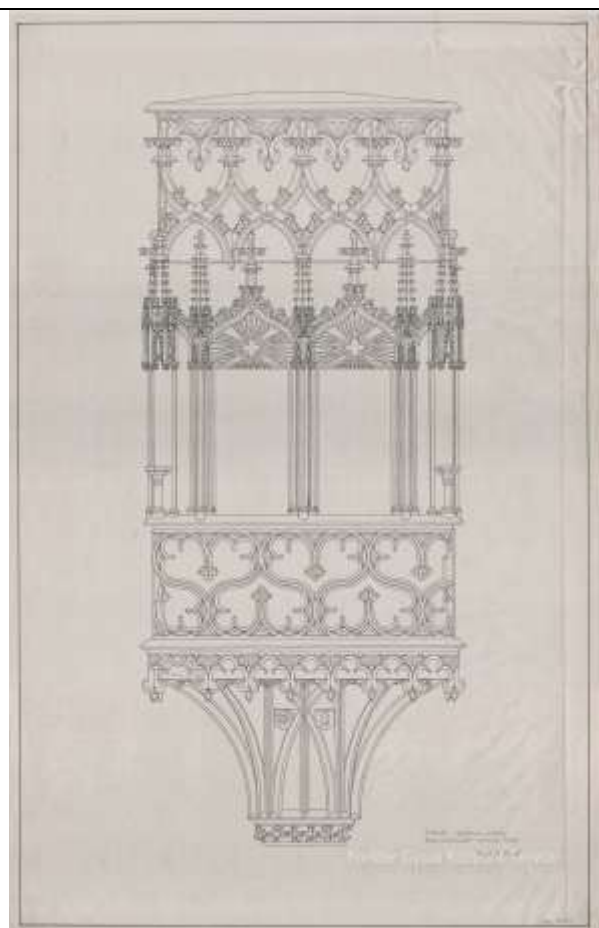
hangsúlya az új kompozícióban megmaradjon: míg az építészeti tagozatokat az eredetivel megegyező módon alakították ki, a finomabb formákat – oszlopfők leveleit, kúszóleveleket, keresztrózsákat sematizált befoglaló formákkal faragták meg.

Az összetett munka egyes fázisait film örökítette meg. [df]

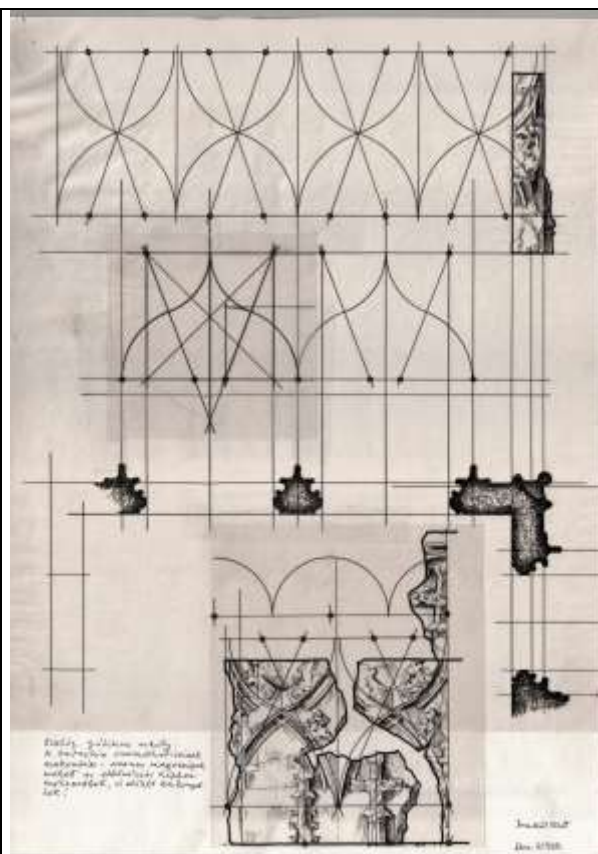
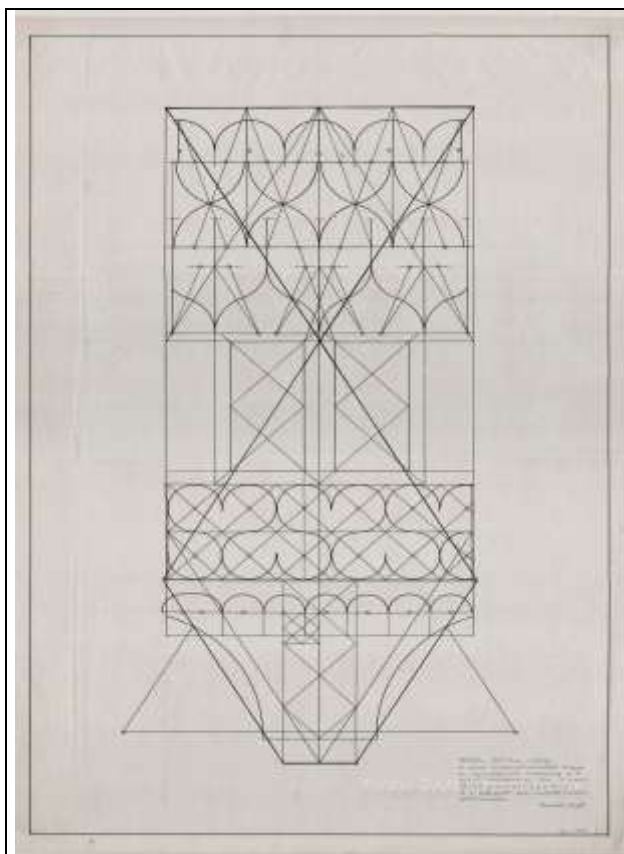
	
Siklós, az erkély ma	Siklós, erkély – az erkély és a boltozat elhelyezése 4 fénykép dipóra kasírozva 31x43 cm. SZEM M 31.

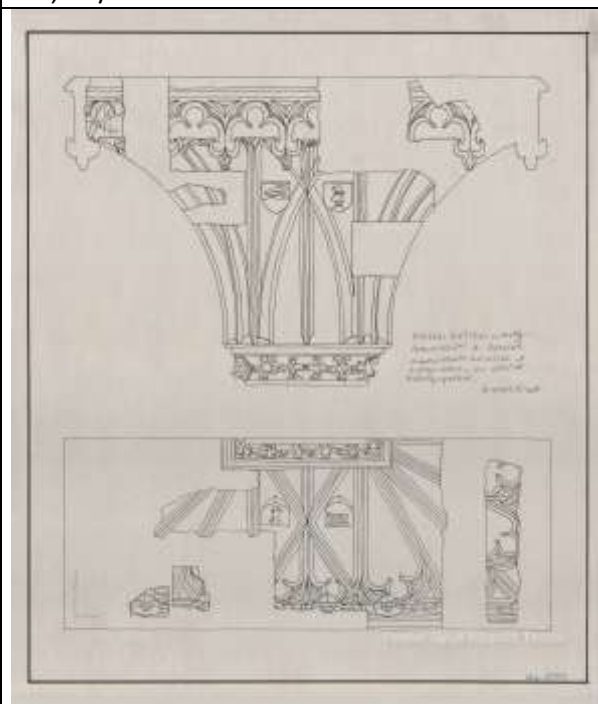
Siklós, erkély, homloknézet a meglévő faragványok bejelölésével é.n. Pausz-tus, 83/55 KÖH-ltsz.61987 [KÖH-085]

[KÖH-094] Siklós, erkély, Rekonstruált nézet é.n. Pausz-tus, 81/51 KÖH-ltsz.61998

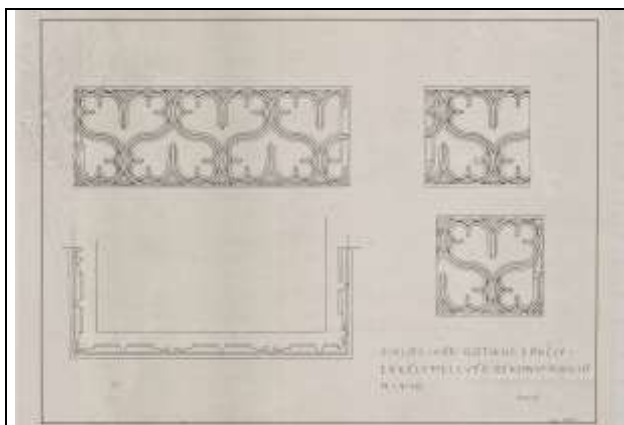

[KÖH-119] Siklós, erkély, baldachin
számárhát íveinek szerkesztése é.n. Pausz-
tus, 44/30 KÖH-ltsz.61988

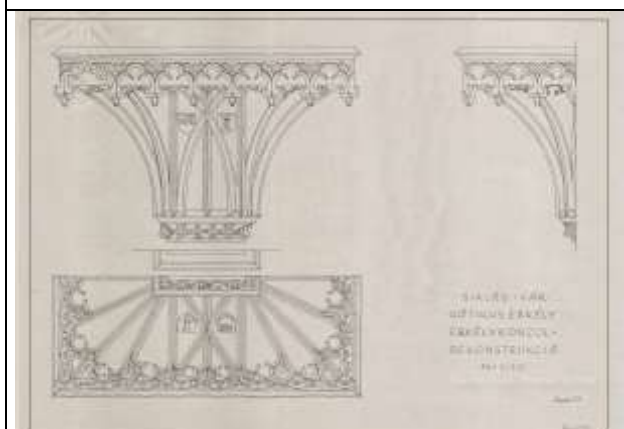

[KÖH-093] Siklós, erkély, Nézet
szerkesztőhálója é.n. Pausz-tus, 84/52 KÖH-
ltsz.61995

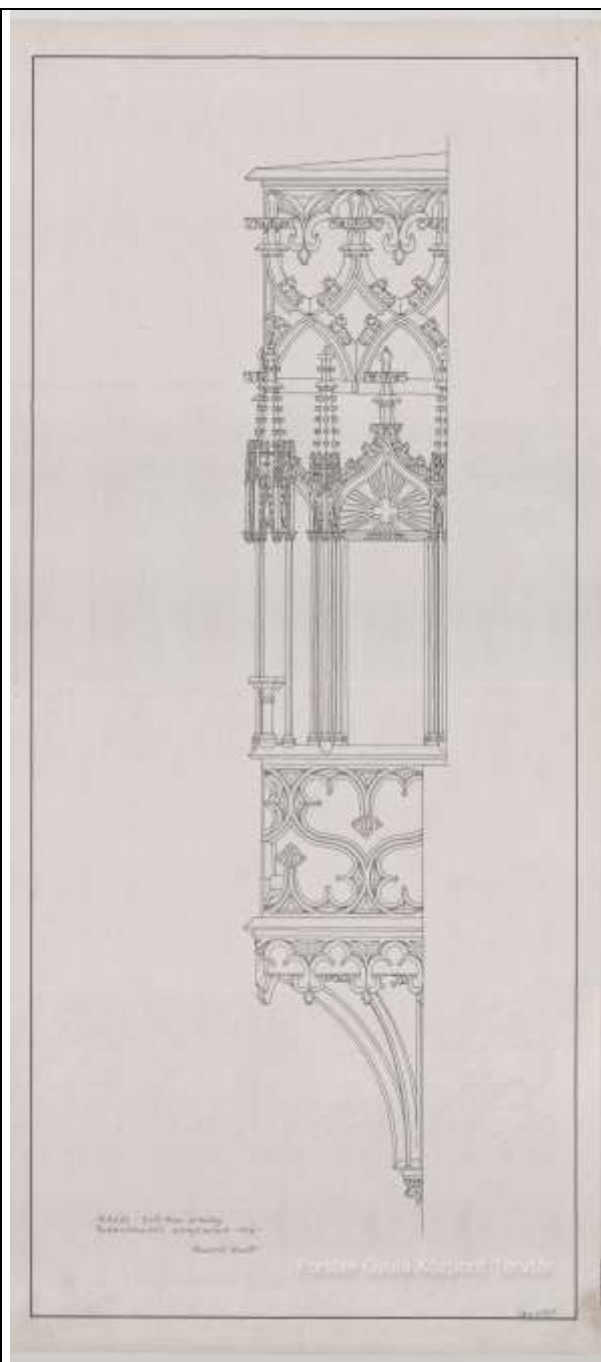
[KÖH-096] Siklós, erkély, Konzol azonosítható
kövei é.n. Pausz-tus, 41/35 KÖH-ltsz.61993

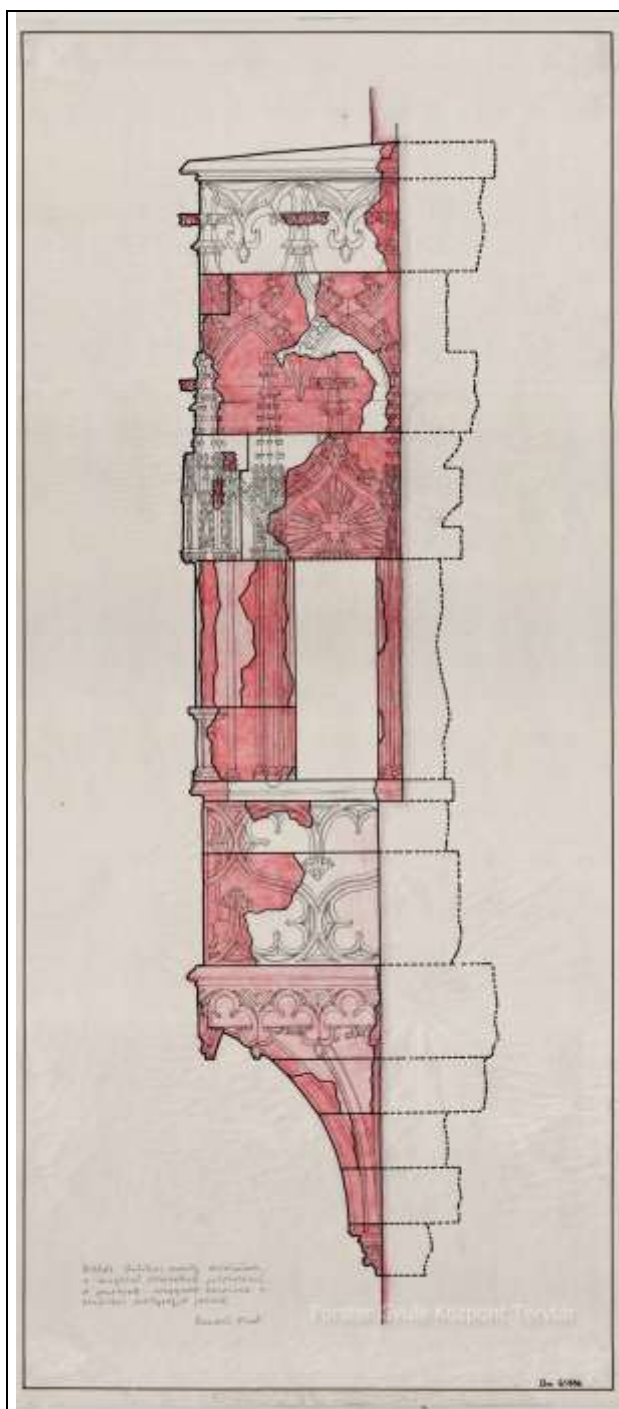
[KÖH-088] Siklós, erkély, mellvéd
rekonstrukciója, 1:10 é.n. Pausz-tus, 41/58
KÖH-Itsz.61991

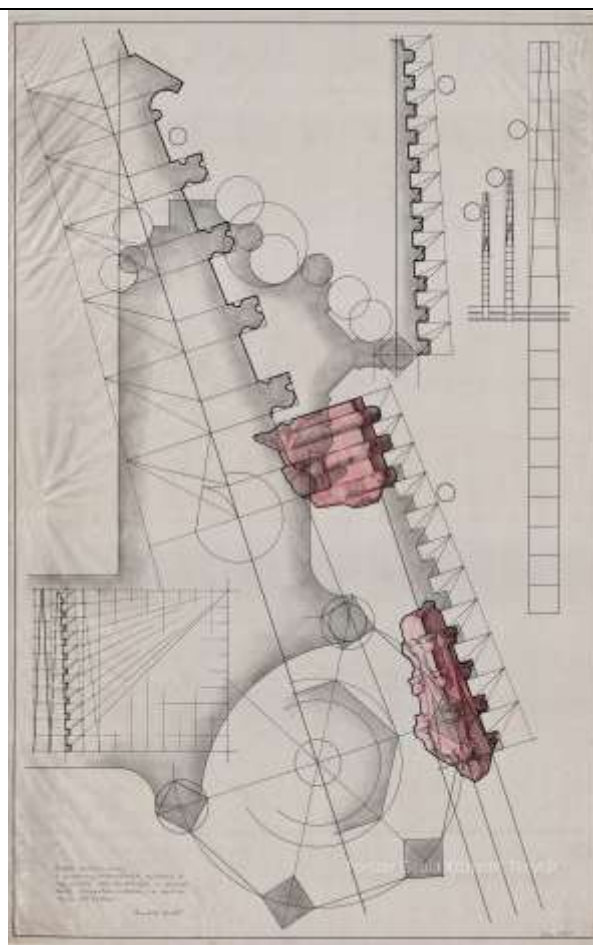
[KÖH-092] Siklós, erkély,
Konzolrekonstrukció, 1:10 é.n. Pausz-tus,
39/56 KÖH-Itsz.61992

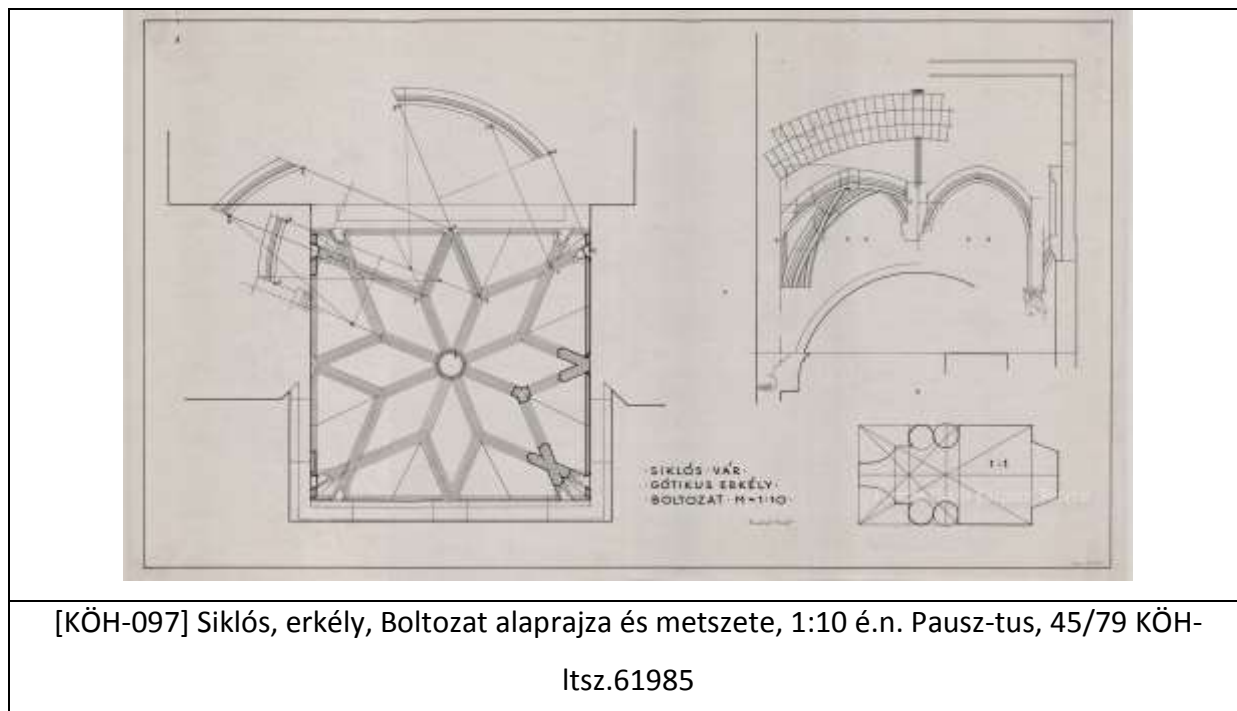
[KÖH-095] Siklós, erkély, Rekonstruált
oldalnézet é.n. Pausz-tus, 85/37 KÖH-
Itsz.61997

[KÖH-091] Siklós, erkély, Oldalnézet a töredékek jelölésével é.n. Pausz-tus, 81/35 KÖH-ltsz.61986

[KÖH-086] Siklós, erkély, fiatorony és kúszólevelek é.n. Pausz-tus, 81/51 KÖH-ltsz.61989

[KÖH-097] Siklós, erkély, Boltozat alaprajza és metszete, 1:10 é.n. Pausz-tus, 45/79 KÖH-

ltsz.61985

AZ UJJÁSZÜLETÉS című filmet – amelyet a kiállításon bemutattunk - az É[pítésügyi] T[ájékoztatási] Központ készítette 1972-ben. Babura Mihály írta és rendezte Szakál Ernő közreműködésével.

A film a Siklósi erkély föltárásának, rekonstrukciós terve elkészítésének, műhelymunkájának és elhelyezésének igen sok fázisát mutatja be szakszerű sorrendben, ezért fontos forrásnak tekinthető.

FÜGGELÉK

A kiállításhoz kapcsolódó események listája:

A Szakál Ernő-kiállítással kapcsolatban tervezett események

Szeptember 20. 16 óra

Szakál Ernő emléktáblájának avatása a soproni Új u. 16. homlokzatán.

Az emléktáblát Sopron városa állította díszpolgára születésének századik évében. Avató beszédet mond Dr. Fodor Tamás polgármester. Szakál Ernőről beszél Dávid Ferenc, a Szakál Ernő Alapítvány elnöke.

Szeptember 20. 17 óra

Kiállítás nyílik a soproni Lábasházban (Orsolya tér 5.) Szakál Ernő életútja – Szakál Ernő életműve címmel.

A kiállítást megnyitja Dr. Marosi Ernő művészettörténész.

Szeptember 21. 10 óra

Séta Szakál Ernő soproni munkáinak megismerésére.

A belvárosi munkák. Vezeti Nemes András művészettörténész. Találkozó az Orsolya téren.

Szeptember 22. 10 óra

Séta Szakál Ernő soproni munkáinak megismerésére.

A külvárosi munkák. Vezeti Nemes András művészettörténész. Találkozó az Orsolya téren.

Október 4. 18 óra

Rózsa János Szobortemető (I-III.) című tévéfilmjének vetítése a Szakál-Ernő kiállításon a Lábasházban.

Az 1972-1975 között készített film a budai gótikus szoborlelet feltárását, restaurálását és kiállítását mutatja be, valamint beszélgetéseket Szakál Ernővel, Dr. Marosi Ernővel, Dr. Zolnay Lászlóval.

Október 12. délelőtt

A Szakál Ernő Alapítvány bemutatja a művész hagyatékát Peresztegen, a Faragó és Faragó Kft. kőfaragó cég telephelyén (Soproni u. 36.).

Találkozó a Lackner K. utcai autóbusz-pályaudvaron 9.20-kor az 1. kocsállásnál (az autóbusz 9.30-kor indul, menetidő 27 perc), illetve Peresztegen 10 órakor a Soproni u. 36 előtt.

Október 19. délelőtt

A Szakál Ernő Alapítvány bemutatja a művész hagyatékát Peresztegen, a Faragó és Faragó Kft. kőfaragó cég telephelyén (Soproni u. 36.).

Találkozó a Lackner K. utcai autóbusz-pályaudvaron 9.20-kor az 1. kocsállásnál (az autóbusz 9.30-kor indul, menetidő 27 perc), illetve Peresztegen 10 órakor a Soproni u. 36 előtt.

November 8. 18 óra

Rózsa János Szobortemető (I-III.) című tévéfilmjének vetítése a Szakál-Ernő kiállításon a Lábasházban.

Az 1972-1975 között készített film a budai gótikus szoborlelet feltárását, restaurálását és kiállítását mutatja be, valamint beszélgetéseket Szakál Ernővel, Dr. Marosi Ernővel, Dr. Zolnay Lászlóval.

November 19. 10-17 óra

Szakál Ernő-émlékkonferencia Visegrádon, a Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeumában.

A konferencia programja októbertől a múzeum honlapján olvasható: <http://visegradmuzeum.hu>.

Marosi Ernő megnyitó beszéde

[megjelenik a Műemlékvédelem 2014/ számában]

Szakál Ernő

1913-2013

A mi generációnkra, akik hivatásunkra az 1956-os forradalom utáni években készültünk fel, immár szintén megöregedvén, úgyszólván váratlanul hárul mostanában az a feladat, hogy sorra emlékezzünk meg apáink generációjának azokról a tagjairól, akik minket pályánkra tereltek, állítottak, és most lennének száz évesek. Szívesen teszek eleget ennek a feladatnak, amely nemcsak megtisztelő, hanem szembesít is bennünket sajátmagunkkal, tevékenységünk értelmével.

Szakál Ernő 1958-60 táján a művészettörténész hallgatók legbefolyásosabb példaképei, inspirációs forrásai közé tartozott, annak ellenére, vagy ki tudja, talán éppen azért, – mert vonzalmunk az alternatív mintakép-keresés motívumát sem nélkülözte – hogy nem tartozott a bölcsészkar tanári karához. Ha tanított, akkor még nem a restaurátor-növendékeket nevelte, hanem munkájával, példájával tette ezt munkatársai, az akkori Országos Műemléki Felügyelőség kőszobrász részlegének hozzá hasonlóan egykori „maszekokból” egy állami szerv tudományos osztálya által megszervezett munkacsoport tagjainak körében. Nekünk akkor éppen ez a mód imponált: a tapasztalatok és a módszerek átadásának – ahogyan tőle tudtuk meg – kézműves, céhes hagyományokban gyökerező módja, s az alternatívát a bölcsészkar steril verbalításával szemben a tanításnak az a módja alkotta, amely nem annyira mond, mint mutat, s amely nemcsak beszél, hanem cselekszik is, kézzel fogható tárgyat alkot. Aligha lehet kétséges, hogy lelkesedésünkben játszott valamelyes szerepet a munka kultuszának ideológiája, amint minden bizonnyal az az esztétikai vonzalom is, amely a 20. századi szobrászat nagy mestereinek körében – elég itt Rodintól és Mailloltól kezdve a magyar Medgyessy Ferencre vagy Borsos Miklóstra hivatkoznom – különösen megnyilvánult az anyag iránt. Mi is sajátos értéket tulajdonítottunk a direkt kőbe, fába faragott szobor

létrehozásáért folyó, „férfias” erőfeszítésnek, szemben az anyag iránt közömbös, az agyag- vagy gipszmintát – persze iparosok által – kőbe faragva, bronzba öntve egyaránt megengedő, lényegében akadémikusnak minősíthető gyakorlattal. Ezt így tanította a marxista filozófia is: a belső forma az eszme maga, és külső az, hogy milyen betűkkel, milyen papírra nyomtatják, vagy szobor esetében: az anyag. Emlékszem, Dávid Ferivel egyszer majdnem bajba kerültünk egy dialektikus materializmus-szemináriumon, ahol éppen azt fejtegettük lelkesen, hogy az utóbbi egyáltalán nem mindegy. „Elvtársak, most leplezetlenül hallották a revizionizmus álláspontját!” – így szólt a szemináriumvezető akkoriban egyáltalán nem veszélytelen eredményhirdetése.

Szóval: sok művészettörténész hallgató szeretett volna akkoriban megtanulni követ faragni. Nem lévén még szakmai gyakorlatok, mi szerveztünk magunknak ilyeneket. 1959 nyarán Visegrádra mentünk ásatási segédmunkásnak, s ott már állva láttuk Szakál Ernő munkáit: a palota díszudvarának rekonstruált és reneszánsz balusztráddal koronázott, későgotikus kerengő-szárnyát és Mátyás király későgotikus vörösmárvány oroszlános kútjának rekonstrukcióját, azokat a műveket, amelyek nemzetközi rangú iskolát csináltak a magyar műemlékvédelemben. A rá következő évben már egyenesen Sopronba kíváncsoztunk, az OMF segédmunkásaiként. Sopronhorpácson már igazi kőfaragók között dolgozhattunk, s ha még rendes síkot faragni sem voltunk képesek megtanulni – most Szakál Ernő emlékezéseit olvasva, látom, hogy ő is ezzel kezdte – módunk nyílt arra, hogy megismerkedjünk korábbi munkáival: többek között a Szent György templommal, a ferencesek káptalantermével, a Szentlélek templom homlokzatával, a Fabricius-házzal – ott a pincének a Capitoliumi Triász elhelyezésére való előkészítő munkái során ásogattunk. Jogos a kérdés: Mi vonzott ennyire egy pár húsz év körüli fiatalembert a középkor felé? A hatósági személyek arra gyanakodtak, hogy talán bizony eltitkolt bűnös szándékok vonzanak minket a határsávba. S ha nem, netán a szocializmus építése helyett a feudalizmusét kívánnánk? Ezek a kérdések, amelyek bennünk inkább vonzalomként éltek, nem tudatosultak, pálya- és témaválasztásunk megrögzülésével egzisztenciális jelentőségűvé váltak, de lényegükre nem nagyon fogalmaztuk meg a választ. Most úgy látom, Szakál Ernő példájának ebben az útkeresésben döntő szerepe volt, s ha megkísérlem indokaink megfogalmazását, úgy hiszem, szolgálatot teszek azoknak is, akik eljöttek erre a kiállításra, s itt ugyanilyen kérdéseket tesznek fel. Ezek a kérdések azt is tartalmazzák, miben állt a második világháború utáni magyar műemlékvédelem jelentősége, s minek a hiánya az, ami a jelenben tapasztalt útvesztéséhez és bukásához vezetett.

A legelső és talán a legfontosabb motívum egyben nagyon egyszerű és közönséges: a kíváncsiság, valamely titoknak a feltárására, egy rejtvénynek a megfejtésére irányuló vágy. A középkori művészet idegen terület, amelynek indítékait, gondolkodásmódját racionálisan csak részben tudjuk megközelíteni. Szakál Ernő – s itt elég *Kőfaragók műhelytitkai* című, posztumusz könyvére utalni – mindent megtett ennek a racionális megértetésnek érdekében, még a legnagyobb vétségnek, a páholytitok megszellőztetésének árán is (amit egyébként a 15. század végi, 16. századi *Fialenbüchlein*ek szerzői már jócskán megtettek). A geometrikus szerkesztések, amelyek irracionális mennyiségeket és méreteket nem számítás, hanem rajz útján produkáltak, jelentették az alapot, s a „kiemelés” (*aus dem Grunde nehmen*), amely ezt a síkmértani eljárást a harmadik dimenzióba fejleszti, adják azt a teoretikus alapot, amelyen Szakál Ernő kőszerkezet-rekonstrukciói (összesen négy visegrádi kútépítmény, a siklósi vár s a székesfehérvári régi megyeháza zárt erkélye) is nyugszanak. Mégis, ez csak a tervezéstechnikai alapozás. Része a középkor megközelítésének, de a középkori mentalitás megértésének van érzelmi oldala is. Úgy fogalmaznék, hogy az időbeli távolság egyben egy – ma elterjedt kifejezéssel – *másságot* is létrehoz, s ennek leküzdése etikai kérdés: a türelem és az azonosulni tudás leckéje. Arról van szó, hogy a régi embert kortársunkként kell megértenünk. Szakál Ernő műhelytitok-könyvében szaktársként kezelt minden egyiptomi, görög és középkori kőfaragót, sajátjaiként fedezte fel szakmai problémáikat, legyen szó statikáról, bonyolult szállítási műveletekről, vagy a bronz szerszámok élezéséről, nem is beszélve kemény gránitok fűrészeléséről. És ugyanígy fogalmazza meg sajátjaiként a legfőbb esztétikai kérdéseket is. Álljon itt két idézet: *Mielőtt az egyiptomi szobrok készülésének tárgyi vonatkozásaival foglalkoznánk, szükséges arról a szerepről szólni, amelyet betöltöttek. Létrehozataluk célja abban rejlett, hogy a mulandó test lelke a nem mulandó szobrokban örökké éljen. Ez annyit jelent, hogy a szobornak élő-valóság karaktere volt, és az ún. „szájnýtás” ceremóniája révén alkalmassá vált a szertartásokban való személyes részvételre.*” És: *A fáraókorban a szobrász jelzője az volt, hogy „egy olyan valaki, aki élővé tesz”.*

Tanúja voltam annak, hogy egyik utolsó nagy munkája, az 1974-es budai Zsigmond-kori szoborlelet darabjainak restaurálása során hogyan ismerte fel bennük – s éppen a szóra nyitott ajkakban – a 15. század eleji szobrászoknak ezt a törekvését, s mint fáradozott új életre keltésükben. Ide kínálkozik még egy anekdota. Egy rosszízű megjegyzésen megsértődve, a szobrász Szakál Ernő szükségét érezte annak, hogy bizonyítsa: a kőfaragó nemcsak „iparos”, hanem szuverén alkotó is. Ebből született *A budavári gótikus szoborlelet sérüléseinek és eltemetésének jelképrendszere* című tanulmánya – mellesleg a képkultusz és a képrombolás ez

időben a nemzetközi szakirodalomban előtérbe kerülő témakörének első magyar példája. (1989-ben, a nagy francia forradalomról megemlékező strasbourg-i nemzetközi művészettörténeti kongresszuson egy külön szekció tárgyalta a képrombolások történetét. Akkor erre még mint a történeti múlt jelenségére került sor – senki sem sejtette, hogy még ugyanannak az évnek a végén a szobordöntések a kelet-európai diktatúrák bukása idején újra napirendre kerülnek.) Szakál Ernő cikkének egyik alapmotívuma az volt, hogy a képrombolók a szobrokat azoknak a megalázó tortúráknak és rítusoknak vetették alá, amelyeket élőkkel és holttestekkel szemben is elkövettek. Tanulmánya 1986-ban jelent meg a *Budapest Régiségeiben*, a szokással ellentétben a róla írt három (!) lektori véleménnyel együtt. Megfigyeléseit nagyra értékeltük, de teóriáját elutasítottuk: Entz Géza, Tóth Sándor és magam is. Szakál Ernő ezután barátságosan, minden harag nélkül körülbelül ezt jegyezte meg. „Igazatok lehet, de én tudom, mit műveltek a sógorommal!” Csak sokkal később tudtam meg, hogy ez a sógor Maléter Pál volt. – Ennyit a középkorral való azonosulásról.

Van azonban Szakál Ernő munkásságának, a hagyományos mesterségnek, szemlélete, módszerei és tanítása fenntartására és tovább örökítésére való törekvésének más vonatkozása is. Ehhez tartozik feltétlen tisztelete az anyag és a vele való érintkezés iránt (mesélte, milyen nehéz volt a hagyományos faragásra alkalmas, hasított-repszett, nem robbantott vörösmárvány tömböket találni a visegrádi Mátyás-kút rekonstrukciójához). Műkövel, a közet saját anyagával való kiegészítésre törekedett, s idegenkedett a műanyagoktól, a szintetikus ragasztó és konzerváló szerektől. A műalkotásokat egy szerves, eleven organizmus részeként igyekezett megőrizni – s kimondva-kimondatlanul velük együtt ezt az organizmust magát is. Nem kell már külön mondani, hogy mindez a középkori, vagy egyáltalán a régi, a hagyományos környezetet jelentette. És tette ezt kezdettől fogva, úttörőjeként egy olyan ökológiai szemléletnek, amely a műemlékvédelemnek egyik lehetséges, ma is sok akadály között vezető útja. E szemléletben az emberi alkotás, az ember formálta és a szűz természet egységben jelenik meg.

Meggyőződésem, hogy Szakál Ernőnek van olyan mondanivalója, amely ma is érvényes. Ezért több ez a kiállítás, mint kötelességszerű emlékezés: több, mint családi, baráti, szakmai ügy. Kérem, fogadják nyitott szívvel, szeretettel.

Dávid Ferenc:
Szakál Ernő születése századik évfordulójáról
és a Szakál Ernő Alapítványról –
[megjelenik a Kő újság 2013/4. számában és a Soproni Szemle 2014/1.számában]

Száz éve született Sopronban Szakál Ernő, az európai műemlékvédelem nagy alakja, a középkori kőfaragók tervezései módszereinek föltárója, a magyar műemlékvédelem kőszobrász-kőfaragó műhelyének alapítója és első vezetője, a kőrestaurálás egyetemi szintű oktatásának kezdeményezője és első tanára, nagy gótikus és reneszánsz művek rekonstruktor.

A róla elnevezett alapítványt 2011-ben hozta létre unokája Korozsné Keszei-Maléter Mónika és tanítványa Faragó János kőfaragómester. Mindketten törvényes örökösei Szakál Ernőnek, s 2002 szeptember 5-én bekövetkezett halálától kezdve igyekeztek tárgyi hagyatékát biztonságba helyezni, szellemi hagyatékát pedig ápolni. Nem volt egyszerű egyik sem. Sopron városa a kilencvenes évek közepén visszavette Szakál kőfaragóműhelyét a soproni Árpád utcában, amelyet 1944-ben épített Szakál és Soproni Horváth József festőművész számára. A műhelytermet évtizedek óta az Országos Műemléki Felügyelőség tudományos osztályának kőszobrász-kőfaragó részlege használta, a műterem azonban tele volt Szakál művészi és műemléki munkásságának ingóságaival, szoborvázlatokkal, kéziratokkal, fotókkal és más effélékkel. 2002-ben ezek mennyiségét növelte Szakál Ernő és felesége Pausz Ilona bérelt lakásának kényszerű fölszámolása. Két évvel később az OMF (ill. ÁMRK) második kőfaragóműhelye is bezárta kapuit. Faragó János akkor fiával, Faragó Zsolt kőfaragómesterrel önálló céget alapított, s a következő két évben fölépítette műhelyét Peresztegen, az emeleten önálló teremmel a hagyaték befogadására.

Szakál élete utolsó évtizedét szakmai tapasztalatainak összefoglalásával töltötte. A mű – amelynek írása 1968 óta foglalkoztatta – a kilencvenes évek közepén lett kész. Könyvformában való megjelentetését akkor reménytelennek látta. 1999 körül Faragó János teremtett kapcsolatot az idős mester és Lázár Lenke között, aki a Kő című szakfolyóiratot szerkesztette. A közös munka eredményeként 2000-ben és 2001-ben a lap hat számában a

könyv hat fejezete jelent meg, gondosan illusztrálva. Szakál halála után három évvel a szerkesztő-kiadó és Faragó János elhatározták, hogy megjelent és a kéziratban maradt fejezeteket előbb a folyóiratban, majd könyvformában adják közre. A közös erőfeszítés eredményeként 2005-2006-ban a folyóiratban jelent meg hét fejezet, majd 2007-ben „A kőfaragók műhelytitkai” című könyv is, a Kőszövetség kiadásában. A középkori fejezeteket a KÖH német nyelven is kiadta Werkstattgeheimnisse der Steinmetze im Mittelalter címen.

A könyv kiadása nem volt egyszerű, különösen az anyagi feltételek megszervezése nem. Ekkor merült föl egy alapítvány létrehozásának ötlete.

Az alapítvány 2011-ben nyert bejegyzést. Az alapítók Faragó Zsoltot hívták meg kurátornak, Osgyányi Vilmos kőszobrász restaurátor- művészt, Szakál tanítványát az alapítvány titkárának és e sorok íróját az alapítvány elnökének. Az akkor meghatározott célok közül az első a hagyaték számbavétele volt, a második a 2013. év, Szakál születése századik évfordulójának méltó megünneplése.

A hagyaték lajstromozása közel két évnyi munkát igényelt, s végül – a könyveken és a szerszámhagyatékon kívül - 4377 objektumot vettünk számba: műemléki és művészi rajzokat, festményeket, szobrokat, érmekeket, iratdossziékat, fényképnegatívokat, diapozitívokat, s másokat. Elkészült Szakál Ernő és Kőfalvi Imre bibliográfiája, Szakál érmeinek és szobrainak műjegyzéke, s az alapítvány másolatban bírja az OMF jogutód Forster Központ tervtárában őrzött dokumentációkat és rajzokat.

A hagyatékból Szakál életének, szobrászi , műemléki és restaurátori munkásságának gazdag képe bontható ki. Itt őrzik a Szakál Ernő által 1957-ben alapított kőszobrász – kőfaragóműhely iratainak és rajzainak jórészét, amely országos hatáskörrel működött 2003-ig.

Szakál Ernő születésének századik évfordulóján, 2013. július-14-én az alapítvány emléktáblát készített és helyezett el a soproni Vörösmarty utca 10. sz. házon, ahol a művész és családja 1943-tól lakott. A feliratos kőtáblát Kutas László bronz domborműve díszíti, amely a fiatal szobrászt ábrázoló fénykép alapján készült. Az emléktáblát a ház tulajdonosai, a Winkler család engedélyével helyezték el, s létrehozásában különösen támaszkodtunk Winkler Barna baráti közreműködésére. Az avató beszédet Abdai Géza alpolgármester úr tartotta.

Az év folyamán a Soproni Szemle két számában közöltük Szakál Ernő kézíratos önéletírását, a Kő c. folyóiratban pedig megjelent Sedlmayr János Szakál Ernőről írott életrajza és méltatása. Ez volt a neves építész életének utolsó munkája.

Szeptember 20-án, kevéssel Szakál halálának tizenegyedik évfordulója után egy másik emléktáblát Fodor Tamás polgármester úr avatott fel a soproni Új u. 16. sz. ház homlokzatán. Ezt a kőtáblát Sopron Városa állította díszpolgára emlékére az OMF hajdani épületén, amelyben fő műveit rajzolta. A táblán Nagy Lajos király visegrádi falikútjának körvonalai láthatók. Az emléktábla tervét Osgyányi Vilmos készítette, a kivitel Faragó Zsolt munkája.

Ugyanezen a napon nyílt meg a soproni Lábasházban egy emlékkiállítás, „Szakál Ernő életútja – Szakál Ernő életműve” címmel. A kiállítás az alapítvány és a Soproni Múzeum közös vállalkozása. Konceptiója e sorok írójától származik, a kiállítás társkurátora Nemes András volt, létrehozásában pedig a múzeum számos munkatársa vett részt.

Az életutat harmincöt nagyméretű fénykép mutatja be 1928 tájától 1997-ig. Az első kép a Kőfaragó téri Mechle műhely udvarán készült, rajta Szukits Ernő kőfaragóinas másokkal együtt nagy követ rak le egy szekérről. Az utolsó képen Szakál Ernő átveszi a díszpolgári oklevelet Gimesi Szabolcs polgármestertől. A sorozat bemutatja Szakál társait, műhelyének első, második és harmadik nemzedékét. A fényképek az alapítvány, a Soproni Múzeum és a Birckmayer János hagyatékát őrző Rosenstingel Antal gyűjteményéből valók. Az életművet bemutató egységek a következők: Szakál a szobrász – a fiataalkori munkák ; az első műemléki munkák: a bánfalvi Mária Magdolna templom és a káptalanterem; a négy visegrádi gotikus és reneszánsz kút rekonstrukciója; a scarabantiai kapitóliumi triász és a budai zsigmondkori szoboregyüttes restaurálása; a soproni ferences templom szentélyrekesztője; Szakál Ernő érmei; szakirodalmi munkássága; főiskolai jegyzetei. Két visegrádi kút és a Kecske templom szentélyrekesztőjét 1:5 arányú gipszmodellek szemlélteti, s egy különösen szép budai szoborfej másolata is látható a BTM jóvoltából. A mellékteremben a siklósi későgotikus erkély szinte teljes rekonstrukciós rajzanyaga látható és az Újjászületés című film, amely az erkély helyének és köveinek feltárását, a rekonstrukciós rajzok készítését, a műhelymunkát és az erkély újra való elhelyezését mutatja be a készülés időrendjében. A kiállítás mellékrendezvénye Rózsa János háromrészes TV-filmjének bemutatása, amely a budai szobrok feltárását és restaurálását követi, több Szakál interjúval.

A kiállítást Abdai Géza polgármesterhelyettes úr és Marosi Ernő művészettörténész nyitotta meg.

Októberben az alapítvány három szombaton mutatta a rendezett hagyatékot Peresztegen. Az első alkalomra a Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete tagjai és az MTA BTK művészettörténeti intézetének munkatársai voltak hivatalosak, a másik kettőre a soproni közönséget várták. Megjelentek Szakál régi műemlékes kollegái, építészek, kivitelezők, restaurátorok, Szakál ismerősei és tisztelői.

A Szakál Ernő emlékév utolsó eseménye a visegrádi Mátyás Király Múzeum egy napos emlékkonferenciája volt november 19-én, Visegrádon. Az előadók egy része Szakál életét és munkásságát mutatta be, mások, a középkori kőszerkezetek szerkesztésének elemzésére alapozott, Szakál által kidolgozott módszer mai alkalmazói új munkáikat ismertették.
